

Opinnäytetyö YAMK

Kulttuuriala, Taiteen uudet kontekstit

2024

Marjukka Myllyntaus

Taidematkalaukku

Taiteen opettaminen lapsille ilman yhteistä kieltä

Opinnäytetyö YAMK | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Taiteen uudet kontekstit

2024 | 61 sivua

Marjukka Myllyntaus

Taidematkalaukku

Taiteen opettaminen lapsille ilman yhteistä kieltä

Tässä opinnäytetyössä tutkin ohjatun taidetoiminnan mahdollisuuksia, haasteita ja ratkaisuja monikulttuurisessa ympäristössä, jossa opettajalla ja osallistujalla ei ole yhteistä kieltä. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja lisätä ymmärrystä ja työkaluja alati monikulttuuristuvalla opetus-, harrastus- ja kasvatuskentälle taidepedagogisista näkökulmista käsin.

Osana opinnäytetyötä pidin Luona Oy:n ylläpitämässä vastaanottokeskuksessa viisi perheille suunnattua taidetyöpajaa touko–kesäkuussa 2023. Taidetyöpajat oli suunnattu vastaanottokeskuksessa asuville lapsille vanhempineen. Taidetyöpajoissa syvennyttiin leikkiin, hauskanpitoon, suomen kieleen, itseilmaisuuksiin sekä yhdessäoloon kuvataiteiden, liikkeen ja teatterin avulla. Olemassa olevan kirjallisuuden sekä vastaanottokeskuksessa pidettyjen taidetyöpajojen lisäksi haastattelin kolmea taide- ja kulttuurikentällä toimivaa taiteentekijää, jotka ovat toteuttaneet taidetoimintaa erilaisille monikulttuurisille ryhmille. Asiantuntijahaastattelut edelsivät pitämiäni taidetyöpajoja ja tarjosivat hyväksi havaittuja toimintatapoja ja käytännön esimerkkejä opetustilanteista, kun yhteistä kieltä ei ole.

Opinnäytetyöprosessin aikana vahvistui ajatus siitä, että vaikka yhteistä verbaalista kieltä ei ole, toimivat taiteelliset työtavat välineinä, joiden avulla on mahdollista tulla ymmärretyksi, jakaa omia kokemuksia, purkaa tunteita ja pitää hauskaa yhdessä. Taiteellinen työskentely tuottaa iloa, luo yhteyttä toisiin ihmisiin ja toimii pakopaikkana stressaavissa ja ahdistavissa elämänvaiheissa. Työskentely ilman yhteistä kieltä vaatii ryhmän ohjaajalta hyviä vuorovaikutus- ja tunnetaitoja, avointa ja joustavaa asennetta, tietoisuutta omasta sanattomasta viestinnästä sekä halua reflektoida ja kehittää omaa opetustyyliä. Opetusta sujuvoittaa hyvä ennakkosuunnittelu, heittäytyvä asenne, toistot ja erilaiset visuaaliset apuvälineet ohjeiden antoon.

Asiasanat:

monikulttuurisuus, taidetyöpaja, taidepedagogiset työtavat

Master's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Contemporary Contexts of Art

2024 | 61 pages

Marjukka Myllyntaus

The art suitcase

Teaching art to children without a common language

In this master's thesis I examine the possibilities, difficulties and solutions in the multicultural environment in which the teacher and the participants do not share a common language. The aim of this master's thesis is to increase understanding and develop different kinds of tools to work in the increasingly multicultural fields of teaching, hobby related groups and education from the art pedagogical perspective.

As part of the master's thesis I organized five art workshops in one of the refugee centers of Luona Oy between May and June 2023. The target group of the art workshops were the families with children living in the refugee center. In the art workshops we concentrated on play, having fun, learning Finnish, self-expression and spending time together using art, movement and theater. In addition to the literature and art workshop I interviewed three artists that work in the field of art and culture and have experience in teaching art to different kind of multicultural groups. The interviews preceded the art workshops and offered good working methods, practical examples and new points of view to multicultural teaching situations without common language.

During the thesis process it became clear that even though there might not be a common verbal language art-based methods serve as tools that make it possible to be understood, share experiences, release emotions and have fun together. Artistic activities provide enjoyment, create connection with other people and act as an escape in hard and stressful periods of life. Working without a common language requires from the teacher good communication skills and emotional skills, an open and flexible attitude, an awareness of one's own non-verbal communication and a willingness to reflect and develop one's own teaching style. Teaching can be facilitated by good planning, an open attitude, repetition and different kinds of visual tools for giving instructions.

Keywords:

Multiculturalism, art workshop, art-based methods

Sisällysluettelo

1 Johdanto	6
1.1 Aiheen käsittely muualla	9
1.2 Itse tuotettu tutkimusaineisto	11
2 Keskeinen käsitteistö	13
2.1 Taidekasvatukselliset työtavat	13
2.2 Interkulttuurisuus	15
2.3 Sanaton viestintä	17
3 Taiteen opettaminen ilman yhteistä kieltä	20
3.1 Tarpeet ja mahdollisuudet	21
3.2 Haasteet	24
3.3 Ratkaisut	26
4 Taidetyöpajojen lähtökohdat ja tavoitteet	32
4.1 Taidetyöpajatyöskentelyn lähtökohdat	32
4.2 Työskentely vastaanottokeskusympäristössä	34
4.3 Taidetyöpajatyöskentelyn tavoitteet	35
4.4 Taidetyöpajojen rakenne	37
5 Viisi taidematkalaukkua – taidetyöpajat vastaanottokeskuksessa	39
5.1 Vastaanottokeskuksen taidetyöpajojen sisältö	40
5.2 Oivalluksia vastaanottokeskuksen taidetyöpajoista	46
5.2.1 Kieli ja viestintä osana opetusta	46
5.2.2 Kuvakortit	47
5.2.3 Osallisuus ja sen lisääminen	48
5.2.4 Opettajan vastuu ja moniammatillisen tiimin tärkeys	49
5.2.5 Opetustuntien suunnittelu	50
6 Lopuksi	52
Lähteet	56

Liitteet	59
Liite 1: Taidetyöpajan mainos suomeksi	59
Liite 2: Taidetyöpajan mainos englanniksi	60
Liite 3: Haastattelukysymykset	61

1 Johdanto

Eri kielten ja kulttuurien kirjo on yhä tavanomaisempaa Suomessa. Tapaamamme eri kulttuurien ja kielten edustajat voivat olla paluumuuttajia, turvapaikanhakijoita, pakolaisia, adoptoituja tai useampaa eri kulttuuria edustavia perheitä. (Pollari & Koppinen 2011, 9.) Syitä synnyinmaasta lähtemiselle on monia: sota, vaino, turvattomuus tai uusi työ, rakkaus tai opiskelupaikka (Sisäministeriö 2023). Tulevaisuudessa maahanmuuttajien määrä nousee edelleen maailman epävarmuustekijöiden takia (Euroopan parlamentti 2023). 2000-luvulla Suomeen on tullut vuosittain 1500–6000 turvapaikanhakijaa (Sisäministeriö 2023). Vuonna 2022 Suomen väestöstä oli ulkomaalaistaustaisia 508 000 eli 9 prosenttia (Tilastokeskus 2023). Vuoteen 2023 mennessä maailman ihmisistä yksi 74:stä on paennut omasta kotimaastaan (UNHCR 2023).

Suomen kansainvälistyessä myös vieraskielisten lasten ja nuorten määrä esimerkiksi erilaisissa kasvatus-, opetus- ja harrastusryhmissä on lisääntynyt. Ryhmän opettaja tai ohjaaja voi kokea riittämättömyyden tunnetta ja haasteita opetustilanteissa, joissa yhteistä kieltä ei ole. Meiltä kaikilta, niin tulijoilta kuin vastaanottajiltakin, vaaditaan sopeutumiskykyä sekä halua kohdata ja ymmärtää toisiamme tasavertaisesti (Pollari & Koppinen 2011, 9). Kieli- ja kulttuurieroista huolimatta on välttämätöntä, että kaikki maahanmuuttajien kanssa työskentelevät tahot osaavat kohdata Suomeen tulevat maahanmuuttajat empaattisesti ja kulttuuritietoisesti. Heitä pitää myös auttaa ja tukea, jotta sopeutuminen ja kotoutuminen uuteen yhteiskuntaan esimerkiksi pelon, traumojen ja epävarmuustekijöiden keskellä voi tapahtua.

Koen, että ymmärryksen ja vuorovaikutuksen lisääminen taiteen keinoin on avain sopeutumisen ja kotoutumisen helpottamiseen. Itseilmaisuuksiin ja muiden kanssa toimimiseen ei aina tarvita sanoja vaan taiteellinen työskentely voi toimia vuoropuhelun ja kohtaamisen välineenä eri kulttuureista tulevien ihmisten välillä (Andersson 2022). Taide ylittää kaikki kulttuurilliset rajat, ja sitä pidetäänkin universaalina kielenä, jossa värit, muodot, liikkeet ja rytmit

viestittävät tunteita, tunnelmia ja mielenmaisemia. Taidepedagogisten menetelmien avulla on mahdollista löytää yhteys ja luottamus, vaikka toimijoilta puuttuisi yhteinen puhuttu ja kirjoitettu kieli. Taidekasvatus kehittää myös kulttuurista lukutaitoa, toimia välineenä käsitellä eri tunteita ja kokemuksia luovin menetelmin (Andersson 2022). Koen, että taide voi auttaa jäsentämään ajatuksia, toimia hengähdyspaikkana ahdistavassa elämäntilanteessa, purkaa stressiä, tuottaa iloa, yhteisöllisyyttä ja vahvistaa identiteettiä.

YK:n lasten oikeuksien sopimukseen on kirjattu, että jokaisella lapsella on oikeus kasvuun ja kehitykseen sekä leikkiin, vapaa-aikaan ja taide- ja kulttuurielämään (Unicef 2023). Lasten oikeuksia tulee edistää jo esimerkiksi vastaanottokeskuksessa lapsille tarjotulla toiminnalla, sillä kaikilla lapsilla ei ole vastaanottovaiheessa mahdollisuutta päästä osaksi varhaiskasvatuksen palveluja. Lapsen taitoja kehittävän ja virikkeellisen toiminnan tarpeellisuus korostuukin juuri näiden lasten kohdalla. Sen vuoksi vastaanottokeskuksessa tarjottava ohjattu toiminta on lapsen kehityksen kannalta erityisen arvokasta. (Pelastakaa Lapset 2023.)

Tässä opinnäytetyössä haluan kehittää ja lisätä ymmärrystä taidelähtöisistä menetelmistä ja niiden mahdollisuuksista monikulttuurisissa opetusryhmissä. Uskon, että taidepedagogiset työskentelytavat voivat auttaa maahanmuuttajalapsia kotoutumaan uuteen maahan ja kulttuuriin.

Opinnäytetyössä pureudun siihen, kuinka taideaineita voi opettaa lapsille ilman että opettaja ja osallistujat jakavat yhteistä kieltä. Opinnäytetyössä kartoitan mitä välineitä, lähestymis- ja työskentelytapoja tällainen opetustilanne vaatii, miten opetus eroaa puhtaasti sanalliseen viestintään ja ohjeistukseen painottuvasta opetuksesta sekä millaisia mahdollisuuksia ja toisaalta haasteita se tarjoaa. Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä ymmärrystä ja tuoda näkyväksi erilaisia työkaluja, jotka auttavat opetustilanteissa.

Tutkin aihetta toimintatutkimuksen näkökulmasta, jossa työskentelyn keskiössä on ihmisten välisen kommunikaation kehittäminen ja käytännönläheinen ote suhteessa ongelmaan (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 27). Toimintatutkimukseen

kuuluu olennaisesti tutkijan toiminnan kehittämisen omalla panoksella ja aktiivisena toimijana sen sijaan, että tutkija jäisi pelkästään ulkopuolisen tarkkailijan rooliin (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 40–46). Toimintatutkimuksen päämääränä on muutoksen tavoittelemisen spiraalinomaisena kehänä, jossa prosessi etenee suunnittelun, toiminnan, sen analysoimisena ja kehittämisenä kohti uudelleensuunnittelua (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 55). Voi siis sanoa, että toimintatutkimuksen prosessi on koko ajan muutoksessa ja kehittyy pala palalta sitä toteuttaessa.

Opinnäytetyön tukena toteutin viisi lapsiperheille suunnattua taidepajaa Luona Oy:n ylläpitämässä vastaanottokeskuksessa. Luona Oy on perustettu vuonna 2014 luomaan yhteiskunnallisesti vaikuttavia toimintamalleja Suomen sosiaali- ja terveystieteille. Luonan vastaanottokeskuksiin sijoitetaan transit-asiakkaita, joiden turvapaikkaprosessi on juuri aloitettu, sekä turvapaikanhakijoita, jotka odottavat päätöstä turvapaikkahakemukselleen. Lapsia velvoittaa oppivelvollisuus suomalaisessa peruskoulussa, ja päiväkotikäiset lapset ovat mahdollisuuksien mukaan päiväkodissa vanhempien ollessa töissä. (Luona 2023.)

Tavoitteena oli luoda vastaanottokeskuksessa oleville lapsiperheille turvallinen paikka itseilmaisulle ja yhdessäololle sekä omien ajatusten jäsentämiselle taidepedagogisia menetelmiä käyttäen. Lisäksi tavoitteena oli luoda siltoja ihmisten välille, tuoda iloa sekä näkyväksi tulemisen ja onnistumisen kokemuksia – yhdessä jaettuina hetkiä vastaanottokeskusarkeen.

Taidetyöpajatoiminnan lisäksi haastattelin kolmea taide- ja kulttuurikentällä toimivaa taiteen ammattilaista, jotka jakoivat omia kokemuksiaan monikielisten ryhmien opettamisesta ja kertoivat monikielisen taideryhmän opettamisen mahdollisuuksista, haasteista ja ratkaisuista. Asiantuntijahaastatteluissa ja kirjallisista lähteistä nousseita huomioita ja tietoa käytin hyödykseni suunnitellessani ja toteuttaessani pitämiäni taidetyöpajoja.

Tämän opinnäytetyön aihe kumpusi halusta ja tarpeesta kehittää omaa ammattitaitoani ja luoda itselleni uutta osaamista, joka vastaa tämän hetken

työelämän vaatimuksia. Omassa työssäni varhaiskasvatuksen taidepedagogina, teatterintekijänä sekä näyttelijänä olen kohdannut lukuisia lapsia, joiden kanssa olen tarvinnut puhutun kielen ja ohjeidenannon tueksi muita ei-verbaalisia työkaluja ja toimintamalleja. Samalla olen voinut auttaa heitä jakamaan kokemuksiaan ja ajatuksiaan sekä luomaan heille mahdollisuuden osallistua tasavertaisesti yhteisiin vuorovaikutustilanteisiin ja ryhmätoimintaan.

Tämä opinnäytetyö etsii tapoja rakentaa yhteyttä sekä lisätä iloa ja itseilmaisun mahdollisuuksia moninaisista taustoista tulevien ihmisten kesken taidepedagogisia työtapoja käyttäen. Toivon, että valmiista kehittämistyöstäni on apua kaikille, jotka työskentelevät eri taustoista ja kulttuureista tulevien lasten, nuorten ja perheiden parissa opetus-, harrastus- ja kasvatuskentällä.

1.1 Aiheen käsittely muualla

Opinnäytetyötä työstäessäni kartoitin muita samaa aihetta käsitteleviä opinnäytetyöitä, väitöstutkimuksia ja tieteellisiä artikkeleita. Tavoitteenani oli tutkia aihetta uudesta kulmasta ja omalla opinnäytetyölläni täydentää jo olemassa olevaa aineistoa. Seuraavaksi esittelen ne työt, jotka toimivat tärkeänä aineistona, mutta myös raamina omaa työtäni suunnitellessani.

Tarja Pääjoki tutkii vuonna 2004 Jyväskylän Yliopistoon tekemässään väitöstutkimuksessa *Taide kulttuurisena kohtaamispaikkana taidekasvatuksessa* mitä on monikulttuurinen taidekasvatus ja miksi se on tavoittelemisen arvoista. Pääjoki pyrkii määrittelemään monikulttuurista taidekasvatusta eri näkökulmista ja löytämään erilaisia mahdollisia tapoja määritellä sitä. Pääjoki (2004, 12) kertoo väitöskirjassaan, että monikulttuurisen taidekasvatuksen tavoitteena on ottaa huomioon oppijoiden erilaiset kulttuurilliset taustat sekä muokata sen perusteella opetussisältöjä ja suhtautua kriittisesti länsimaiseen taidekäsitykseen.

Myös monissa AMK-opinnäytetöissä käsitellään monikulttuurisuutta ja taidekasvatusta eri näkökulmista. Hyvin lähellä tämän opinnäytetyön aihetta on

Salla Mannermetsän (2018) musiikkipedagogi AMK-koulutukseen liittyvä opinnäytetyö *Enemmän musiikkia, vähemmän puhetta! Varhaisiän musiikkikasvatusta ilman opettajan ja osallistujien yhteistä kielitaitoa*, joka tutkii aihetta varhaisiän musiikkiopetuksen näkökulmasta. Mannermetsän mukaan varhaisiän musiikkikasvatusta on mahdollista toteuttaa ilman opettajan ja osallistujien yhteistä kieltä. Hän kuitenkin painottaa, että opetuksessa tulisi lisätä lasten osallistamista ja vuorovaikutusta osana opetusta, etteivät opetustilanteet olisi liian opettajavetoisia. Hän lisäisi suomen kielen opetusta osaksi musiikin opetusta.

Lisäksi Saana Korpelan ja Anni Nyysölän (2016) toimintaterapian AMK-opintoihin liittyvä opinnäytetyö *Monikielisen lapsiryhmän ohjaaminen – opas kommunikoinnin tueksi* käsittelee samaa aihetta, tosin enemmän toimintaterapeuttisesta ja laajemmasta näkökulmasta eikä pelkästään taidekentän ja taiteen mahdollisuuksista käsin. Korpelan ja Nyysölän opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Suomen Punaisen Ristin (SPR) Helsingin ja Uudenmaan piirin kanssa ja osana opinnäytetyötä syntyi opas, joka kokoaa käytännönläheisiä vinkkejä sekä antaa tukea monikielisen lapsiryhmän opettamiseen. *Monikielisen lapsiryhmän ohjaaminen – vinkkejä ohjaajille* -opas toimii mielestäni hyvänä tukena ja muistilistana toiminnan sisältöä suunniteltaessa ja tuntisuunnitelmaa tehtäessä.

Aiheesta on myös useita kansainvälisiä tutkimuksia, joista itseäni kiinnosti erityisesti Theresa Catalanon ja työryhmän vuonna 2021 julkaisema artikkeli *Dance as dialog: A metaphor analysis on the development of interculturality through arts and community-based learning with preservice teachers and a local refugee community*. Artikkelitutkii taiteen ja yhteisöpohjaisten lähestymistapojen käyttöä ja vaikutusta osana interkulttuurista opettajankoulutusta. Theresa Catalanon työryhmä työskenteli 24 opettajan ja viiden aikuisen jezidi-pakolaisen kanssa kahden viikon ajan pitäen heille tanssityöpajoja ja haastatteleamalla heitä ennen ja jälkeen prosessin Nebraska-Lincoln Yliopistossa USA:ssa. Tanssityöpajojen positiivinen vaikutus maahanmuuttajiin oli tutkijoiden mukaan ennalta-arvattavaa, mutta he yllättyivät

siitä, kuinka suuren tunteellisen vaikutuksen tanssityöpajat saivat aikaan opettajaosallistujissa ja kuinka interkulttuuriset taidot ja ymmärrys maahanmuuttajien tilanteesta kasvoivat heidän työskennellessään maahanmuuttajien kanssa toiminnallisesti. (Catalano. ym. 2021)

1.2 Itse tuotettu tutkimusaineisto

Lähestyin tämän opinnäytetyön aiheen tutkimista kirjallisten lähteiden lisäksi tekemällä haastatteluja ja toiminnallisesti pitämällä omia taidetyöpajoja vastaanottokeskuksessa. Halusin jo olemassa olevan aineiston rinnalle tuoda näkyväksi taidekentällä työskentelevien taiteentekijöiden esimerkkejä ja kokemuksia aiheesta haastattelujen muodossa. Lisäksi pitämäni taidetyöpajat mahdollistivat sen, että pystyin myös työskennellä opinnäytetyöprosessin aikana haastatteluista ja lähdeaineistosta nousseiden havaintojen ja huomioiden parissa käytännössä ja kerätä tätä kautta lisää aineistoa opinnäytetyöhöni.

Opinnäytetyön prosessin aikana haastattelin kolmea taide- ja kulttuurikentällä työskentelevää taiteentekijää: teatteriohjaaja Jonna Wikströmiä, sosiaalisen sirkuksen ammattilaista Leo Kaipiaista sekä taideohjaaja Jenni Vilanderia. Haastattelin heitä erikseen keväällä 2023 kunkin omalla työpaikalla. Kaikki haastateltavani ovat toimineet taidekentällä opettaen ja ohjaten moninaisista taustoista tulevia lapsi- ja aikuisryhmiä, joiden kanssa heillä ei ole ollut yhteistä kieltä tai kielitaito on ollut puutteellista.

Haastattelut toivat kirjallisten lähteiden rinnalle tietopohjaa taiteen tekijöiltä ja tekivät näkyväksi sen, millaista taiteen opettaminen on käytännössä, kun yhteistä kieltä ei ole. Haastattelut edelsivät pitämiäni taidetyöpajoja. Kirjalliset lähteet ja haastattelut yhdessä antoivat minulle materiaalia, joita hyödynsin ohjaamiani taidetyöpajoja valmistellessani ja toteuttaessani. Kappaleissa 2–4 tuon esille asioita, joita olen ottanut huomioon valmistellessani taidetyöpajatyöskentelyä ja toteuttaessani niitä.

Haastattelujen lisäksi tärkeänä materiaalina toimivat omat tuntisuunnitelmani, muistiinpanoni ja kokemukseni viidestä taidetyöpajasta, jotka pidin Luona Oy:n ylläpitämässä vastaanottokeskuksessa touko–kesäkuussa 2023. Ennen taidetyöpajojen aloittamista sain tutkimusluvan Luona Oy:lta sekä allekirjoitin salassapitosopimuksen. Taidetyöpajojen alettua dokumentoin työskentelyn eri vaiheita ottamalla kuvia työpajoissa käytettävistä materiaaleista ja joistain valmiista töistä sekä kirjoittamalla ylös taidetyöpajojen tuntisuunnitelmia ja laatimalla toteutusraportin aina kunkin taidetyöpajan jälkeen.

Ennen jokaista työpajakertaa osallistujat allekirjoittivat suostumuksen osallistumisesta taidetyöpajaan ja samalla opinnäytetyöhöni. Taidetyöpajoihin osallistuminen oli anonymia ja keräsin osallistujilta ainoastaan osallistuvien lasten iät, joka auttoi minua seuraavissa työpajasuunnittelussa. En videoinut tai valokuvannut osallistujien työskentelyä. Lisäksi jokaisen työpajakerran jälkeen keräsin osallistujilta palautetta pyytämällä heitä asettamaan tähden sen hymynaaman alle, joka vastasi heidän kokemustaan pidetystä työpajasta.

2 Keskeinen käsitteistö

Kun opettajalla ja osallistujilla ei ole yhteistä kieltä, ovat tärkeitä sanaton ohjeistus ja sanaton viestintä. Tällöin liikkeet, eleet, ilmeet, havainnollistavat kuvat ja mallin näyttäminen korostuvat osana ohjattua toimintaa ja opetusta. Kun yhteistä kieltä ei ole, taiteellinen työskentely antaa osallistujalle kuitenkin mahdollisuuden ilmaista itseään myös monella muulla tavalla kuin sanallisesti, jopa ehkä rehellisemmin ja avoimemmin kuin sanoilla olisi mahdollista.

2.1 Taidekasvatukselliset työtavat

Taidekasvatuksen voi jakaa kolmeen eri osa-alueeseen:

1) **taiteessa oppiminen**, jossa lapsi saa mahdollisuuden tutustua eri taidemuotoihin ja tekniikoihin. Samalla lapsi tulee tietoiseksi siitä, ettei ole vain yhtä oikeaa tapaa tehdä taidetta vaan jokaisen tulkinta ja tapa luoda taidetta on arvokas. Taiteen avulla on mahdollista välittää omia tunteita ja ideoita muille. (Tarr & Thomas 2000, 136.)

2) **taiteesta oppiminen**, joka tapahtuu vieraillemalla esimerkiksi teatterissa, kirjastossa, konserteissa, taidemuseoissa ja sirkus- ja tanssiesityksissä. Lapsi oppii kaikkialla ja sen vuoksi vuoropuhelu taiteen ja sen tekijöiden kanssa kanssa auttaa lasta laajentamaan omaa maailmankuvaansa ja ymmärrystään taiteesta. Taidetunnilla ja taiteen äärellä ei opita vain taiteesta itsestään vaan myös vuorovaikutustaitoja kuten toisten kuuntelua ja kunnioittamista, oman vuoron odottamista ja yhdessä tekemisen taitoja. (Tarr & Thomas 2000, 138–139.)

3) **taiteen avulla oppiminen**, jossa taidetta käytetään apuna opetellessa esimerkiksi kieliä, matematiikkaa tai tunne- ja kaveritaitoja. Taide muuntuu moneksi ja toimii oppimista tukevana välineenä uusien taitojen ja asioiden opettelussa. (Tarr & Thomas 2000, 140–143.)

Lapselle merkitykselliset peruskokemukset syntyvät kasvuympäristöissä, joissa yhdistyy kuvallinen, musiikillinen, tanssillinen, draamallinen ja kädentaidollinen toiminta. Taiteen tekeminen ja kokeminen virittävät lapsen toiminnallisuutta ja täyttävät hänen esteettisen maailmansa oppimisen ilolla, muodoilla, tuoksuilla, tuntemuksilla ja väreillä. Taiteen äärellä lapsella on mahdollisuus elää mielikuvitusmaailmassa, jossa kaikki on mahdollista ja leikistä tulee totta. Taiteellinen toiminta kehittää lasta ryhmän jäsenenä sekä yksilönä. Taiteen tekeminen ja kokeminen lapsuudessa myös rakentaa aikuisiän suhdetta, suhtautumista ja arvostusta taide- ja kulttuurikokemuksia kohtaan. (STAKES 2005, 23–24.)

Taide voi olla tapa olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Monimuotoisen taidetoiminnan kautta on mahdollista ilmaista asioita, joita ei pysty tai osaa sanoa ääneen. Taide voi siis toimia kielenä, jolla voimme ilmaista itseämme ja ymmärtää paremmin toisiamme. (Malchiodi 2010, 12.) Taiteella katsotaan olevan myös monia hyviä vaikutuksia taiteen kokijan ja tekijän henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Sen lisäksi, että taiteen kautta on mahdollista jakaa omia ajatuksiaan ja tunteitaan, on se myös kanava itseilmaisulle ja portti omaan mielenmaisemaan. Taiteellinen työskentely vahvistaa omaa identiteettiä ja luo siltoja eri kulttuurien välille lisäten suvaitsevaisuutta ja erilaisuuden hyväksymistä. (Karppinen ym. 2005, 7.)

Taiteen tekeminen ei vaadi yhteistä kieltä, vaan se on itsessään moniaistinen kokemisen ja tietämisen muoto, joka ylittää kulttuurilliset, sosiaaliset, koulutukselliset ja taloudelliset rajat. Taiteellisen työskentelyn kautta kehittyy luova ajattelu sekä ilmaisu- ja ongelmanratkaisukyky. Taiteen avulla ihmiset voivat osoittaa toisilleen arvostusta ja ymmärrystä. (Karppinen ym. 2005, 7.) Koen, että taiteellisella toiminnalla on myös vahva yhdenvertaisuusnäkökulma, koska se antaa väylän jokaiselle äänelle tulla kuuluvaksi.

Uskon, että parhaimmillaan taidelähtöinen työskentely voi esimerkiksi vastaanottokeskusympäristössä lisätä ja parantaa vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta, kielitaitoa ja itsetuntemusta. Se voi helpottaa kotoutumista uuteen kulttuuriin ja uusien ystävien löytymistä. Taidelähtöinen työskentely on

myös oiva paikka harjoitella ohjeiden ymmärtämistä ja niiden noudattamista, parantaa ryhmätaitoja, kädentaitoja, kehollista ilmaisua sekä vuorovaikutustaitoja. Uskon, että taiteellisella työskentelyllä voi myös olla suora yhteys itsetunnon parantumiseen osallistujien oppiessa arvostamaan omia taitojaan ja ideoitaan.

2.2 Interkulttuurisuus

Interkulttuurisuus korostaa erityisesti eri kulttuurien välistä vuorovaikutusta eikä viittaa ainoastaan etnisiin ryhmiin. Interkulttuurisuudessa olennaisinta on tietoisuus ja herkkyys sekä halu ja taito toimia tilanteissa, joissa erilaiset kulttuurit kohtaavat. Interkulttuurinen kompetenssi koostuu neljästä osa-alueesta ja niiden huomioimisesta: asenteet, taidot, tietoisuus ja toiminta. (Jokikokko 2002, 86–87.)

Interkulttuurisen opettajan asenteet ja käytös eivät rajoitu vain yhden kulttuurin normeihin, vaan hän osaa laaja-alaisesti hahmottaa myös muiden kulttuurien ominaispiirteitä, sitoutuu tasa-arvoa edistävään toimintaan, kunnioittaa moninaisuutta ja on avoin erilaisuuden ymmärtämiselle. Hän osaa tehdä päätöksiä ja valintoja, jotka eivät ole vain hänen omien olettamustensa ja ennakkoluulojensa ilmentymiä. Kulttuurinen tietoisuus on myös sitä, että on hyvin sinut omien tunteidensa ja ajatustensa kanssa, tunnistaa oman kulttuurisen identiteettinsä ja sen luomat ennakkoluulot, asenteet ja uskomukset, jotka ohjaavat omaa käytöstä. (Jokikokko 2002, 86–88.) Näitä taitoja vaaditaan jokaiselta, joka toimii, työskentelee tai asuu monikulttuurisessa ympäristössä kuten esimerkiksi vastaanottokeskuksessa, jossa sekoittuvat monen eri kulttuurin edustajat, tavat, kulttuurit ja normit.

Interkulttuurisesti pätevä ihminen osaa olla kriittinen, hän ymmärtää ja haluaa tutkia asioita monista eri näkökulmista ja osaa asettua toisten asemaan. Hänellä on kyky tunnistaa erilaisia asenteita, ajatus- ja käytösmalleja, ennakkoluuloja ja oletuksia sekä epäoikeudenmukaisia käytäntöjä, joita ilmenee niin yksilötasolla kuin osana eri instituutioiden toimintaa. Vuorovaikutustaidot

ovat tärkeitä interkulttuurisessa toiminnassa sekä kohdatessa eri kulttuureja. Vuorovaikutustaidoilla tarkoitetaan tässä kontekstissa taitoa ymmärtää ja tulkita toisen kulttuurin edustajaa, hänen kieltään, eleitään, ilmeitään ja kehonkieltään. (Jokikokko 2002, 86–88.)

Opetustilanteessa huomasin, että oma läsnäolo ja herkkyys olivat vahvasti läsnä, kun yritin ymmärtää osallistujia samanaikaisesti kaikilla mahdollisilla kielillä, intonaatioilla, katseilla tai äännähdyksillä. Havainnoin tilaa ja osallistujia aktiivisesti ja pyrin tunnin aikana löytämään erilaisia tapoja esimerkiksi kommunikoida, kehua ja jutella heidän tekemistään teoksista. Työskentely vaati avointa mieltä ja kykyä pyrkiä pois omista ennako-olettamuksista.

Interkulttuurinen kompetenssi on sisäistettävä osaksi omaa toimintaa, käyttäytymistä ja asenteita. Näiden taitojen ja ajatusmallien sisäistäminen onkin jatkuvassa prosessissa, se vaatii jatkuvaa itsensä kehittämistä sekä ajatusta ikuisesta oppijasta. Se vaatii myös jatkuvaa omien asenteiden ja ennakkoluulojen reflektointia. (Jokikokko 2002, 87.)

Erilaisista taustoista tulevien lasten kanssa työskentelevältä opettajalta vaaditaan kohtaamistilanteessa paljon herkkyyttä lasten mahdollisesti kohtaamien erityisen vaikeiden kokemuksien vuoksi. Hyvien kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitojen lisäksi tällaiselta opettajalta vaaditaan omien ajatusmallien ja ennakkoluulojen tiedostamista ja sisäistämistä, jotta kohtaaminen voi olla onnistunut. (Jokikokko 2002, 91.) Interkulttuurinen opettaja näkeekin oman arvonsa opettajana juuri näille oppilaille, ja hän näkee toisaalta jokaisen oppilaansa arvokkaana ihmisenä, jonka elämää hän saa seurata. Hän pystyy tukemaan jokaista henkilökohtaisesti niin henkisissä tarpeissa kuin tiedollisilla ja taidollisilla osa-alueilla. (Pollari & Koppinen 2011, 28.) Etenkin maahanmuuttajat kaipaavat ympärilleen opettajia, jotka auttavat luovuuden esilletuomisessa, kuuntelevat, kannustavat ja suhtautuvat heihin loputtomalla empaattisuudella sekä pyrkivät kehittämään itseään koko ajan ymmärtäväisemmiksi (Pollari & Koppinen 2011, 27).

Interkulttuurillisesti pätevä opettaja myös tiedostaa ne ennakkoluulot ja stereotypiat, joita liittyy vähemmistökulttuurien opettamiseen, ja ymmärtää kuinka hänen oma asenteensa ja toimintansa voi tukea tällaisen oppilaan oppimista ja parantaa hänen oppimistuloksiaan. Opettaja on tietoinen jokaisen oppilaan kotikielestä ja kulttuurista, ja samalla hän kuitenkin osaa nähdä jokaisen oppilaan yksilönä kaikkine vahvuuksineen eikä pelkästään kulttuurinsa edustajana ja stereotyyppien vankina. Hän työskentelee monimuotoisemman ja suvaitsevaisemman kouluympäristön eteen, käyttää erilaisia opetusmetodeja, myös nonverbaalisia työtapoja, ja on tietoinen eri haasteista, joita liittyy eri kulttuurien väliseen kommunikaatioon. (Jokikokko 2002, 89–90.)

Koen, että esimerkiksi monikulttuurisuusteemoja käsittelevään sanastoon perehtyminen sekä kotouttamis- ja turvapaikkaprosesseihin tutustuminen ennen taidepajojen pitämistä vastaanottokeskuksessa toi itselleni tietoa ja ymmärrystä pelkkien omien oletusten rinnalle. Se myös vahvisti ja konkretisoi niitä mahdollisuuksia ja toimia, joita opettaja voi käyttää opetushetkessä rikkoakseen stereotyyppioita ja ennakkoluuloja ja näin luoda osallistujille turvaa ja tunteen kohdatuksi tulemisesta.

2.3 Sanaton viestintä

Ihmisellä on luontainen pyrkimys viestintään muiden kanssa. Elämän ensi hetkistä lähtien ihminen hakeutuu sosiaaliseen kontaktiin muiden kanssa kehittäen erilaisia vuorovaikutuksen muotoja. (Säljö 2001, 88.) Ennen kielen oppimista pienen lapsen tukipilareina ovat erilaiset äänet, eleet ja ilmeet kuten katse, hymy sekä äänenpaino ja puheen rytmi, joiden kautta hän lukee ympäristöään ja saa informaatiota hänen lähellään olevista ihmisistä ja välittää sitä myös muille. Jo pelkästään ääni on vahva kommunikaation väline, joka välittää viestiä ja jolla esimerkiksi vauva voi ilmaista tarpeitaan äidilleen. (Kaikkonen ym. 2022, 270.)

Ihmisen ääni on siis tapa olla kontaktissa toisiin, välittää tietoa ja ilmaista itseään. Ennen jaetun kielen kehittymistä äänillä ja äännähdyksillä on aikojen

alussa varoitettu myös lajitovereita vaarasta, ja niiden avulla on ilmaistu tunteita. (Kaikkonen ym. 2022, 270.) Sanojen tai yhteisen kielen puuttuminen lisää monesti kehonkielen käyttöä, ja välillä myös korvaamme puhutun kielen täysin sanattomalla viestinnällä. (Sallinen 2019, 22.) Oppiessaan kielen lapsi voi alkaa vaikuttaa ympäristöön kielellisten resurssien avulla (Säljö 2001, 88).

Ihmisten välinen viestintä voidaan jakaa sanalliseen ja sanattomaan eli nonverbaaliin viestintään. Sanallinen viestintä pitää sisällään puhutut sanat ja kielet, kun taas nonverbaali viestintä on paljon monivivahteisempi kokonaisuus, johon kuuluu eleiden, ilmeiden sekä katseen ja vartalon käytön lisäksi puheen rytmitys, äänen voimakkuus, fyysinen kosketus, reviirin käyttö sekä ulkoiset olemukset kuten vaatetus, tatuoinnit ja korut. Kaikki nämä yhdessä viestivät keskustelukumppanillemme tietoa meistä, ja sen mukaan hän luo puolestaan oman subjektiivisen näkemyksensä ja tulkintansa. (Sallinen 2019, 11.)

Kun puhuttu kieli on yleensä varsin tiedostettua ja suunniteltua, on nonverbaali viestintä taas monesti hyvinkin tiedostamatonta ja osittain alitajuista. Sanaton viestintä on laajempi kokonaisuus, joka on osittain opittua, osittain geneettistä ja osittain kulttuurisidonnaista. Nonverbaalin viestinnän juuret ulottuvat pitkälle historiaan, jolloin verbaalista viestintää ei vielä ollut käytössä. Tästä johtuen sanatonta viestintää käytetään usein tukemaan sanallistua viestintää, mutta yhtä lailla myös osittain korvaamaan sitä. Sanattomalla viestinnällä, kehonkielellä ja eleillä on myös valtava voima: jos sanallinen viestintä on ristiriidassa kehonkielen kanssa, olemme alitajuisesti valmiita uskomaan ennemmin kehonkieltä kuin puhetta. (Sallinen 2019, 12-14.) Tämän vuoksi monikulttuurisessa ympäristössä työskennellessä ja toimiessa tulee olla tietoinen myös oman kehon viesteistä, jotta oppilas, joka ei ymmärrä ympärillä puhuttua kieltä, kokee olevansa hyväksytty ja tervetullut.

Kehomme viestit ilmentävät sisäistä maailmaamme, sitä mitä tunnemme tai koemme. Kehonkieli on vahva vaikuttaja kaikessa arjen sosiaalisessa kanssakäymisessä, ja ympäristö arvioikin meitä kehonkielemme kautta jatkuvasti. (Sallinen 2019, 21.) On kuitenkin hyvä muistaa, että sanallinen ja sanaton viestintä kulkevat osittain myös abstraktilla ja subjektiivisella tasolla,

jolloin viestin tulkinnassa voi helposti tulla väärinkäsityksiä (Kauppila 2005, 26-27). Lisäksi eri kulttuureissa samat eleet ja ilmeet voivat tarkoittaa eri asioita, ja tämän vuoksi avoin keskustelu on tärkeää.

Mitä vanhempi oppilas on, sitä tietoisempi hän on opettajan kehonkielestä ja sen lähettämistä viesteistä. Hyväntahtoisen opettajan ruumiinkieli on miellyttävä, hän hymyilee ja katsoo silmiin. Hän laskeutuu ja nojautuu alas oppilaan tasolle sekä nyökkäilee ja osoittaa hyväksyntää oppilaan sanoille. Hän on rentoutunut ja hyväntahtoinen. Huomatessaan ruumiinkielessään ristiriitaisia merkkejä hän reagoi niihin. Lisäksi hän elehtii ja ilmeilee selkeästi antaessaan ohjeita, mikä ylläpitää kiinnostusta opittavaa aihetta kohtaan. Vastakohtana tälle ruumiinkieleltään huono opettaja on sulkeutunut, ja sen sijaan, että olisi oppilaiden seassa, hän linnoittautuu pöydän taakse. Hänen kehonkielestään huokuu epävarmuutta ja hermostuneisuutta, ja hän liikkuu luokassa vähän ja hänen puheensa on yksitoikkoista. (Quilliam 1994 Pollarin & Koppinen 2011, 97 mukaan.)

3 Taiteen opettaminen ilman yhteistä kieltä

Monikulttuurisessa taidekasvatuksessa on keskeistä se, miten hahmottaa ja uudelleenkerota omaa kulttuurista paikkaa ja etsiä taiteesta leikin ja kohtaamisen mahdollisuuksia taidekasvattajana, taidekasvatettavana ja tutkijana. Monikulttuurinen taidekasvatus on yhdessä sen kysymistä taiteen keinoin, keitä olemme ja millaisessa maailmassa elämme ja toisiamme kohtaamme. (Pääjoki 2004, 20.)

Taiteen opettaminen ilman yhteistä kieltä tapahtuu yleensä yhteisöissä, jotka toimivat soveltavan tai osallistavan taiteen kontekstissa. Soveltava tai osallistava taide on taidetta, joka lähtökohtaisesti tapahtuu suurten taidelaitosten ulkopuolella, on jonkinlaista marginaalitaidetta ja toteutuu esimerkiksi erilaisissa yhteisöissä ja erilaisin tavoittein. Sitä tehdään esimerkiksi laitoksissa, kehittämishankkeissa ja vankiloissa. (Korhonen 2014, 16, 21.)

Soveltava taide nähdään ns. käyttötaiteena, jolla pyritään muuttamaan yhteisön tai yksilön tilannetta. Sen sijaan, että yksilö vain kuluttaisi taidetta, pääsee hän itse mukaan tutkimaan, tekemään valintoja ja toimimaan taiteellisen toiminnan keskiössä omien muutostarpeidensa ja ongelmiansa kanssa. Soveltavalla taiteella ja taidelähtöisellä työskentelyllä voidaan katsoa olevan myös sosiokulttuurinen tehtävä, jolla voidaan lisätä osallistujien hyvinvointia. Soveltavaa ja taidelähtöistä työskentelyä voidaan käyttää monenlaisissa konteksteissa ja yhteisöissä aina hoitolaitosten asukkaista mielenterveyskuntoutujiin ja syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden kanssa työskentelystä aina organisaatioiden toiminnan parantamiseen ja nousevien innovaatioiden kehittämiseen. (Korhonen 2014, 16–17.)

Opinnäytetyötäni varten haastattelin kolmea taide- ja kulttuurialalla toimivaa ammattilaista: teatteriohjaaja Jonna Wikströmiä, sosiaalisen sirkuksen ammattilaista Leo Kaipiaista sekä taideohjaaja Jenni Vilanderia. Heistä jokainen on tehnyt erilaisia taideprojekteja ihmisten kanssa, joiden kanssa heillä ei ollut yhteistä kieltä. Haastateltavat ovat työskennelleet Suomessa ja ulkomailla esimerkiksi vastaanottokeskuksissa, pakolaisleireillä ja osana kehitysyhteistyötä.

Haastattelumenetelmänä käytin puolistrukturoidun haastattelumenetelmän ja avoimen haastattelun välimuotoa. Olin laatinut kysymykset etukäteen, ja haastateltavilla oli mahdollisuus tutustua niihin hyvissä ajoin ennen haastattelua. Ennen haastattelun aloittamista haastateltavat allekirjoittivat suostumuksen opinnäytetyöhön osallistumisesta. Tallensin haastattelut puhelimeeni sekä tietokoneelleni ja, myöhemmin litteroin haastattelut tekstitiedostoiksi. Haastattelutilanteessa tein tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä, mutta lähtökohtaisesti annoin haastateltavien puhua omaan tahtiin ja omia assosiaatioita käyttäen. Haastattelut edelsivät omia työpajoja ja antoivat kirjallisten lähteiden rinnalle tietopohjaa.

Tässä luvussa tuon esille haastateltavien havaintoja ja kokemuksia taiteen opettamisesta ilman yhteistä kieltä. Haastattelut jakoutuivat tutkimaan ohjatun taidetoiminnan tarpeita, mahdollisuuksia, haasteita sekä ratkaisuja tilanteissa, joissa opettajalla ja oppilailla ei ole yhteistä kieltä. Luvussa tulee esille se, kuinka taidelähtöisiä menetelmiä soveltamalla on mahdollista tuottaa hyvin monenlaista toimintaa ja kuinka taidekasvatus toimii vahvana välineenä vuorovaikutuksen mahdollistajana ja ajatusten jäsentäjänä. Haastattelukysymykset löytyvät opinnäytetyön liitteenä.

3.1 Tarpeet ja mahdollisuudet

Taiteen tekeminen eri kieli- ja kulttuuriryhmien kanssa ei ole aina kovin suoraviivaista, ja työskentelyyn mahtuu paljon myös ennakkoluuloja. Samalla se on myös täynnä valtavia mahdollisuuksia. Parhaimmillaan sanattomaan viestintään painottuva opetus ja kohtaaminen voivat avata aivan uudenlaisen yhteyden ja mahdollistaa erilaisen kommunikaation tavan, jossa kieltä ei edes tarvita. Tästä esimerkkinä kosketuksen, läsnäolon ja katseen voima.

Asiantuntijahaastatteluissa nousi esille erityisesti dialogisen oppimisen tärkeys, kun työskennellään eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssa. Teatteriohjaaja Jonna Wikström nostaa esiin näkökulman siitä, että sen sijaan, että haluamme opettaa vain suomen kieltä esimerkiksi osana taideprojektia, tulisi osallistujilla

olla myös mahdollisuus käyttää omaa kieltään ja opettaa sitä muille osallistujille. Tavoiteltavaa olisi siis kääntää monikulttuurisuus ja monipuolinen kielitaito rikkaudeksi ja osaksi taideprosessia sekä konkreettisesti tuoda molemman suuntaista oppimista näkyväksi. Tämä saisi aikaan sen, että esimerkiksi vastaanottokeskuksessa asuvan turvapaikanhakijan, jolla muutenkin on varmasti paljon käsiteltävää, ei tarvitsisi olla aina se, joka ottaa vastaan. (Wikström 2023.) Itse uskon, että oman kulttuurin ja identiteetin jakaminen vahvistaa itsetuntoa ja parantaa yhteenkuuluvuutta ja samalla tukee henkistä ja fyysistä hyvinvointia ja mielenterveyttä.

Sosiaalisen sirkuksen ohjaaja Leo Kaipiainen (2023) kertoo, kuinka hän huomioi eri kieliryhmät omassa opetuksessaan. Jos tiedossa on, että opetukseen osallistuu jotakin tiettyä kieltä osaavia oppilaita, hän saattaa opetella perussanastoa, mikä on pieni kädenojennus mutta mistä on paljon apua yhteyden löytymisessä ja ohjeiden ymmärtämisessä. Takana on tärkeä ajatus vastavuoroisuudesta: ”Mä opetan heille, he opettaa mulle. Sit me mokataan ja yhdessä puhutaan siansaksaa.”

Yhtä lailla Kaipiainen nostaa esille, kuinka hän on tietoinen eri kulttuurien vuosikellosta ja kulttuurillisesti tärkeistä tapahtumista ja erityispiirteistä. Esimerkkinä hän mainitsee ramadanin ja tarpeen rukoukseen sopivasta tilasta, jos ohjaustunti on pitkä. Kaipiainen kannustaa miettimään, onko joitakin elementtejä, joilla ohjaajana voi vahvistaa juuri tämän ryhmän arvoja ja turvallisuudentunnetta, kuten esimerkiksi sateenkaarilippuja. Ja toisaalta hän korostaa, kuinka on hyvä panna merkille, onko tilassa jotain, joka voi nostattaa puheenaiheen jostain asiasta, jota sinulla vetäjänä ei ole kielimuurin takia välineitä käsitellä. Kaipiainen myös kannustaa varaamaan tarpeeksi aikaa tauoille ja siirtymiin. Eri kulttuureissa aikakäsitys on niin erilainen, ja joustavuus sen suhteen on tärkeää ja hyvä ottaa huomioon jo opetusta suunnitellessa. (Kaipiainen 2023.)

Kaipiainen muistuttaa myös, kuinka edessä on kuitenkin toinen ihminen:

Sillä ihmisellä on ihan mieletön tarina takana todennäköisesti. Ja todennäköisesti hän osaa ihan mielettömästi juttuja. Et tavallaan lähetään tekemään sitä taidetta enemmän siltä kulmalta, että me opitaan heiltä, eikä että me opetetaan. (Kaipiainen 2023.)

Koen, että tämä ajatus Kaipiaisen haastattelusta nostaa esiin perusajatuksen ihmisten kohtaamisesta ja opettamisesta, eli olemme tässä yhdessä ja samanarvoisina.

Oman kulttuurin ja kielen jakaminen on kuitenkin tärkeä osa yhteisöllisyyttä ja turvaa. Kaipiainen avaakin opetustilanteita, joissa samaa kieltä osaavat takertuvat helposti toisiinsa, koska se on helpompaa ja yhteisen kielen kautta saa toisista eri tavalla tukea. Kun toimitaan yhdessä monille uuden lajin, kuten sirkuksen, parissa tulee eteen monta epämukavuustekijää: vieras kieli, tuntematon paikka, tuntemattomat ihmiset ja uusi laji. Kaipiainen korostaakin, että silloin ollaan jo kapasiteetin äärirajoilla, jossa pienetkin epäonnistumiset ja vastoinkäymiset voivat alkaa tuntua hyvinkin raskailta ja johtaa siihen, että osallistuja haluaa lopettaa tekemisen ja kokee, ettei laji ole itseä varten. Vaikka yhteistä kieltä ei ole, korostaa Kaipiainen kuitenkin empaattisuuden ja tilan antamisen tärkeyttä. Loppujen lopuksi kuitenkin ”se, että pystyy ymmärtämään omat tunteet ja toisen tunteet, on vahvempi kuin se verbaalinen kieli”, sanoo Kaipiainen. (Kaipiainen 2023.)

Wikström (2023) mainitsee, että vielä vuosienkin jälkeen hän ajattelee naiivisti, että taiteen ja teatterin kautta on mahdollista tehdä tästä maailmasta parempi paikka. Itse ajattelen, että ehkä on myös pakko uskoa siihen, jotta alan epävakaisuutta ja omalaatuisuutta kestää. Wikström (2023) kertoo, kuinka hänelle on tyypillisintä hakeutua sellaisten asioiden äärellä, joiden hän kokee olevan väärin ja jotka ärsyttävät. Taidetyöskentelyn avulla on mahdollista tarttua maailmassa oleviin epäkohtiin ja tuoda niitä näkyviksi.

Kaipiainen (2023) korostaa myös taiteen mahdollisuutta toimia hengähdyspaikkana. Taiteen tekeminen vie mennessään, eikä ole mahdollisuutta keskittyä siihen, ettei osaa kieltä tai ei tunne ihmisiä. Tämän flow-tilan luominen ja ylläpitäminen on ohjaajasta kiinni, ja parhaimmillaan se mahdollistaa hetkessä elämisen.

3.2 Haasteet

Tekemissäni asiantuntijahaastatteluisissa nousi esille, kuinka yhteisen kielen puute koettiin taideopetuksen haasteena erityisesti yhteyden löytymisen näkökulmasta. Kaipiainen tuo esille, kuinka kieli on olennainen osa kulttuurierojen kaventamisessa. Yhteisen kielen avulla on mahdollista keskustella, avata ajatuksia ja ymmärtää toista sen sijaan, että vain ohjaajana tai vetäjänä tyrkyttää omaa näkemystään asiasta. Jaettu kieli tuo ihmisiä lähemmäksi toisiaan, ja ymmärrys toista kohtaan kasvaa, ja näin päästäänkin jo paljon pidemmälle. Esimerkkinä Kaipiainen nostaa riitatilanteet, joissa ilman yhteistä kieltä on vaikeaa toimia sovittelijana. Samaa kieltä puhuvien kesken on mahdollista kuunnella molempia osapuolia ja etsiä yhteinen ratkaisu. (Kaipiainen 2023.)

Kaipiainen (2023) tuo myös esille, kuinka erityisesti ohjeiden antamisessa kielelliset haasteet nousevat esiin. Yhteisen kielen puuttuessa ohjaajalla ei ole varmuutta siitä, menevätkö omat sanomiset perille. Maahanmuuttajaryhmissä saattaa olla käytössä tulkki, mikä helpottaa ohjeidenantoa ja tutustumista. Ryhmän sisältä voi löytyä innokas osallistuja, joka haluaa toimia tulkkina. Kaipiainen näkee tämän kuitenkin ongelmallisena, koska ohjaaja ei saa tällöin täyttä varmuutta siitä, menikö viesti perille oikein vai väärin. Voihan olla, että tulkkava henkilö ei ymmärtänyt oikein, mitä ohjaaja tarkoitti.

Kaipiainen korostaakin kuinka kielitaidon puuttuessa myös huomion ottaminen ja sen pitäminen opetustilanteessa vaikeutuu. Ryhmätilanteissa yhteisen kielen puute saattaa lisätä rauhattomuutta, koska ymmärtämättömyys alkaa turhauttaa. Kaipiainen on kokenut, että hyvä ratkaisu tähän on mallin näyttäminen, joka helpottaa ohjeiden antoa ja niiden ymmärtämistä. Sirkusopetuksessa ohjeiden antoon liittyy vielä lisähaaste: väärin ymmärretyt ohjeet tai niiden puuttuminen on aina turvallisuusriski, joka täytyy ottaa huomioon ja josta täytyy olla tietoinen. (Kaipiainen 2023.)

Wikström kertoo haastattelussa, että jopa suurempi haaste kuin yhteisen kielen puuttuminen on yhteisen kulttuurin puuttuminen (Wikström 2023). Tämä

näkökulma nousi esiin muissakin asiantuntijahaastatteluissa. Jo itsessään länsimainen teatterinäkemys ja ajatus teatterista taidemuotona voi olla vieras. Siten ohjattua toimintaa ja harjoitteita pitää mahdollisesti perustella osallistujille. (Wikström 2023.)

Kaipiainen nostaa esille, kuinka sirkusopetuksessa monesti ennen itse toiminnan aloittamista on purettava mielikuvat ja ennakko-oletukset, joita sirkukseen liittyy, kuten ”miehet ei tanssi, se on naisten juttu” tai ”mikä tekee näistä hauskoista liikkeistä sirkusta, missä on se trapetsi?” Kaipiainen painottaakin, kuinka kulttuurista riippumatta näkemykset, oletukset ja oma kokemus jostain taidekokemuksesta vuosien takaa voi olla vahvasti läsnä opetustilanteissa. (Kaipiainen 2023.)

Kaipiainen (2023) tuo myös esille, että joissain kulttuureissa on hyvinkin syvästi istutettu se, minkälaiset ihmiset ylipäätään saavat tehdä taidetta. Taiteen voidaan nähdä olevan vain harvoja ja valittuja varten ja tarkoitettu heille, jotka ovat syntyneet lahjakkaiksi ja jotka on koulutettu oman alansa ammattilaisiksi. Tällaisen ajatusmaailman omaavat ihmiset voivat kokea, että se mitä tavalliset ihmiset tekevät ei ole taidetta ja he, jotka eivät ole taiteen ammattilaisia, tulisi vain nauttia toisten tekemästä taiteesta eikä tehdä sitä itse.

Taideohjaaja Jenni Vilander taas käsitteli samaa asiaa kuvaamataidon näkökulmasta. Hän on kohdannut tilanteita, joissa hänen on täytynyt perustella ohjaamiensa taidepajojen ideaa rentona ja luovana tilana, olkkarina, jossa voi yhdessä tehdä taidetta, askarrella ja viettää aikaa. Vilander nostaa esiin, kuinka taiteen nähdään joissain kulttuureissa edustavan vain klassista musiikkia ja maalaustaidetta, ja näin ollen Vilanderin pitämistä taidepajoista ei koeta olevan mitään hyötyä, koska ne eivät edusta hyvin korkeatasoista taidemuotoa. (Vilander 2023.)

Wikström tuo esille, että epä mukavuusalueelle astuminen molemmiin puolin on tärkeää. Uusien rutiinien opettaminen ihmisille, joilla ei ole teatterityöstä aiempaa kokemusta, voi tuntua hölmöltä, ja toisaalta osallistujat, joilla ei ole kokemusta länsimaisesta teatterista, voivat kokea meidän teatteriperinteemme

epämukavina. On myös oltava valmis kohtaamaan se, että omat työskentelytavat eivät välttämättä ole ne oikeat ja parhaat juuri tälle ryhmälle. On tutkittava asiaa ja mietittävä, mikä tietylle ryhmälle sopii. Wikström nostaa esimerkiksi, kuinka joissakin kulttuureissa auktoriteetti usko tuo turvaa ja meille tuttu pedagogiikka, jossa keskustellaan, jaetaan ja pohditaan yhdessä, voi tuntua ahdistavalta. (Wikström 2023.)

Vilander kertoo, että hänen kokemuksensa mukaan isoin ja turhauttavin haaste on ihmisten saaminen paikalle. Aiheeseen liittyvät aiemmin mainitsemani haasteet ennakkoluuloista ja siitä, mikä nähdään tärkeänä ja arvokkaana elämäntilanteessa, jossa perusturvallisuus on järkkynyt. Jos taidetoimintaa ei toteuteta samoissa tiloissa, joissa vastaanottokeskuksen asukkaat asuvat, nousee merkitykselliseksi entistä enemmän ihmisten oma motivaatio, voimavarat ja halu osallistua taidetoimintaan. Taideopetus on sen armoilla, kuka haluaa käyttää aikaa ja rahaa päästäkseen taidekokemuksen äärelle ja kenellä riittävät voimavarat siihen. Tärkeintä olisi siis helpottaa niitä tapoja, joilla voi osallistua ja päästä taiteen äärelle. Eli esimerkiksi etsiä vaihtoehtoisia mahdollisuuksia viedä taidetta ihmisten luokse, sillä kynnyksellä johonkin voi tässä elämäntilanteessa olla ymmärrettävästi se ratkaiseva pala. (Vilander 2023.)

3.3 Ratkaisut

Asiantuntijahaastattelussa nousi yhdeksi tärkeimmäksi työkaluksi osana onnistunutta opetustilannetta halu ymmärtää toista kielimuurista huolimatta. Vilander mainitsee opetustilanteen, jossa hänen oppilaanaan ollut lapsi halusi mustaa väriä, ja kun hän ei tiennyt sitä sanaa suomeksi, hän oli näyttänyt silmänsä mustuaista. (Vilander 2023.) Koen, että erityisesti monikulttuurisissa yhteyksissä luovat ratkaisut ovat tervetulleita ja toisen kohtaaminen ja havainnointi palkitaan.

Saman huomasi itse yhden pitämäni taidetyöpajan alussa. Opetustilaan tuli äiti ja kaksi lasta. Kello alkoi näyttää kolmea, jolloin toiminnan piti alkaa, mutta

paikalle ei ollut tullut vielä muita ja käytävät olivat hiljaisia. Sain sovittua perheen äidin kanssa, että hän käy kysymässä lisää osallistujia mukaan perhekerroksesta, jonne minulla ei ollut pääsyä. Lapset jäivät kanssani luokkahuoneeseen, he istuutuivat pöydän ääreen vastakkain ja alkoivat puhua toisilleen iloisesti omalla kielellään. Yhtäkkiä toinen lapsista nousi ylös ja pyysi meidät kaikki muut piiriin. Hän lausui erilaisia sanoja osoitellen vuorotellen meitä muita. Ymmärsin, että hän luettelee omalla kielellään jonkinlaista ”enttenttentten-lorua”. Lopulta sormi osui hänen veljeensä, joka meni kaappia vasten ja alkoi toistaa erilaisia sanoja omalla kielellään. Toinen lapsista lähti kulkemaan levottomasti tilassa ja viitto minua mukaansa. Hän vei meidät verhon taakse seisomaan. Yhtäkkiä huomasin leikkiväni näiden sisarusten kanssa piilosta, jossa jokainen meistä laski etsintävuorossa numeroita omalla äidinkielellään samalla, kun toiset etsivät innostuneina piilopaikkoja pienestä luokkahuoneesta. Koin, että läsnäololla oli tässäkin iso voima. Sen sijaan, että olisin hämmentynyt ja ahdistunut siitä, etten tiedä, mistä he puhuvat ja mitä tapahtuu, havainnoin keskittyneesti lasten toimintaa, tulkitsin leikin piiloleikiksi, tartuin lasten aloitteeseen ja osallistuin leikkiin. Koen, että tämä hetki oli esimerkki myös leikin voimasta, joka ei monesti tarvitse edes yhteisiä sanoja.

Haastatteluissa korostui myös asenne omaa taiteellista työtä kohtaan ja taiteen realistiset mahdollisuudet. Eli se, että ei taiteilijana tai taideopettajana oletta, että kuka tahansa, joka tulee osaksi taiteellista prosessia, pitää siitä tai kokee sen luontevaksi tavaksi ilmaista itseään tai että taide olisi vastaus kaikkeen. Wikström sanookin, että samaan aikaan, kun hänen taiteentekijänä on uskottava siihen, että taide voi tehdä maailmasta paremman paikan, jotta työtä jaksaa tehdä, on hänen kuitenkin oltava realistinen myös taiteen vaikutuksista ja mahdollisuuksista. Eli ehkä esitys tai prosessi, jota tehdään tai joka koetaan, antaakin vain jotain uusia ajatuksia. On myös oltava realistinen sen suhteen, että jos joltakulta puuttuu kaikki perusasiat, niin sitä ei taide voi korvata, vaan perusasiat on saatava ensin kuntoon. (Wikström 2023.)

Vilander mainitsee, että tärkeintä opetustilanteissa monitaustaisten ryhmien kanssa on vähentää omia odotuksia ja ajatuksia sen suhteen, mitä etukäteen

kuvittelee tietävänsä siitä, mikä on toiselle merkityksellistä. Ja ennemminkin antaa mahdollisuuden kaikkien reaktioiden näkyä ja tilaa niiden ilmaisulle.

Et voi olla et tää koskettaa tätä ihmistä ihan hirveesti, tai sit tää voi olla tälle ihan yhdentekevää. Mut mä annan tälle mahdollisuuden. Joku voi olla aivan liekeissä, mut ei kaikki ja se pitäis hyväksyä. (Vilander 2023.)

Vilander suunnittelee opetussisällön sen mukaan, millainen ryhmä on seuraavana ohjattavana. Hän pitää opetussisällön sitä yksinkertaisempana ja tuttuihin harjoitteisiin keskittyvämpänä, mitä enemmän erilaisia haasteita on mahdollisesti edessä. Hän panostaa sisältöihin, joista hän on varma ja joita hän on jo ehtinyt kokeilla tarpeeksi monta kertaa. Tarkoituksena on jättää tilaa kaikelle sille, mitä voi syntyä hetkessä. Hän pyrkii pitämään toiminnan pienenä ja turvallisena sekä välttämään aiheita, jotka erityisesti saattavat herättää haastavia tunteita. Hyvänä ohjenuorana opetuksen suunnitteluun hän sanookin: ”Ei saa avata mitään, mitä ei ite voi laittaa kiinni. Se olisi tosi epäreilua.” (Vilander 2023.) Myös Wikström puhuu opetuksen sisällön ja teemojen valinnasta. Sen sijaan, että käytäisiin läpi esimerkiksi maahanmuuttajan matkaa tänne, katsotaan tulevaan: ”Et se oli mulle hirveen tärkeitä niissä kaikissa progiksissa. Katsotaan eteenpäin et mitä nyt ja mitä kaikkea edessä olis.” (Wikström 2023.)

Kaipiainen (2023) muistuttaa työskentelyn ennakkoinnin tärkeydestä jo suunnitteluvaiheessa. Jos on tiedossa, että työskentelyssä on kielellisiä haasteita, on muistettava, että jokainen harjoitus vie aina tuplasti aikaa, jolloin yhdestä lauseesta tulee kaksi tai jopa kolme tai neljä, jos ohje tulee tulkata useammalle kielelle. On hyvä käyttää toistoa mahdollisimman paljon, ja toistosta voi toisaalta tehdä myös leikin, kunnes ohjeet ovat menneet kaikille perille. Ohjeidenanto saadaan varmasti suoritettua, mutta reitti voi olla hyvinkin erilainen kuin vain puhtaasti sanallista viestintää käyttäen.

Kaipiainen (2023) painottaa, että oman asenteen kanssa kannattaa tehdä eniten töitä. Suunnitellessaan opetusta hän miettii, mitä olisi todella siistiä tehdä juuri tämän ryhmän kanssa. Ensimmäisen kerran jälkeen voi olla, että suunnitelma on heitetty roskeen, mutta positiivinen energia kantaa mukanaan ja välittyy osallistujille.

Myös Vilander (2023) painottaa omaa aktiivisuutta ja rohkeutta mennä itse oppilaiden luokse eikä odottaa, että he tulevat sinun luoksesi. Ja toisaalta antaa tilaa oppilaille oivaltaa ja näyttää itse. Hän kannustaa antamaan erilaisia vaihtoehtoja, jos tuntuu, että ette osallistujien kanssa ymmärrä toisianne. Vilander kannustaa hymyilemään enemmän ja olemaan tietoisesti enemmän kontaktissa, samoin kuin mitä ihminen tekee luontaisesti esimerkiksi vauvojen kanssa. Eli olla vähän intensiivisempi ja tarkempi kuin yleensä sekä tarkistaa menevätkö sanat ja sanoma perille.

Kaipainen (2023) korostaa haastattelussaan myös hetkessä olemisen tärkeyttä, heittäytymistä ja rohkeutta kokeilla. Esimerkkinä hän sanookin, että sen sijaan että opettaisimme sellaisia vahvuuksia, joita me haluamme heillä olevan, yrittäisimme nähdä jokaisen omat vahvuudet ja antaa tilaa niille kasvaa ja tulla esiin. Herkästi huomaamme heikkoudet ja vaikeat asiat ja yritämme olla poistamassa niitä. Sen sijaan voisimme keskittyä vahvuuksiin ja yhdessä jaettuun hetkeen. ”Kun me keskitytään positiivisuuteen, me kasvatetaan positiivisuutta”, sanoo Kaipainen.

Kaipainen (2023) nostaa esille myös, kuinka pienestä on hyvä aloittaa työskentely ryhmän kanssa, jonka taustoja ei tiedä ja jonka jäsenillä ei välttämättä ole positiivista kokemusta ryhmässä olemisesta. Voitte päästä yhden tunnin aikana pitkälle, tai sitten ette, tai mahdollisesti saattekin aikaiseksi paljon kaikkea muuta, mutta ette sitä, mitä olit suunnitellut. Ihmisten lähtökohdat vaikuttavat siihen, miten opetustilanne sujuu. Ja lopulta kuitenkin kaikki kokemukset opetustilanteesta on vain omia olettamuksia, loppujen lopuksi et voi tietää, mitä toinen ajattelee ja kokee. Tärkeintä onkin, että ihmisten leimaamisen ja olettamusten sijaan keskityttäisiin puhtaasti havaintoihin.

Kaipainen tuo esille, kuinka kielimuurin takia ohjaajana joutuu olemaan paljon enemmän olettamuksien varassa, sen varassa, mitä toisen eleet ja kehon asennot kertovat. Tällaisen ryhmän vetäminen vaatii myös paljon enemmän tarkkaavaisuutta, energiaa ja läsnäoloa opettajalta kuin sellaisen ryhmän opettaminen, jossa voi koko ajan jutella ja keskustella ryhmän fiiliksistä. Kaipainen korostaakin, kuinka omasta hyvinvoinnista kannattaa erityisesti pitää

huolta, jotta jaksaa. (Kaipiainen 2023.) Wikström painottaa rohkeuden tärkeyttä: ”Kohtaaminen on aina kohtaamista, se on aina vaikeeta. Ja sit kun ei oo kieltä, pitää vaan olla tosi tosi valmis siihen pettymykseen myös.” (Wikström 2023.)

Kaipiainen vinkkaa, että ennen tuntia on hyvä pysähtyä hetkeksi. Käydä läpi kaikki tiedot, joita on, mutta ilman, että alkaa niiden perusteella rakentamaan ennakkoluuloja ihmisistä. Mennä avoimesti paikalle ja jos mahdollista, vaikka hetken vaan seurata osallistujia. Luottaa itseensä ja pitää hauskaa. Kaipiainen nostaa esille, ettei ole myöskään yhtään huono idea näyttää omaa haavoittuvaisuutta: ”Hei, en mäkään osaa kaikkea. Et ollaan tässä yhdessä, mokaillaan yhdessä.” Ja tällä tavalla voi myös vahvistaa yhteyttä oppilaisiin. Kaipiainen kannustaa aloittamaan jostain hyvin matalan kynnyksen harjoitteesta, jostain missä osallistujat voivat olla vain pienesti läsnä ja keskittyä ensin rauhassa turvallisen tilan luomiseen. (Kaipiainen 2023.) Myös Wikström painottaa sitä, että uusien ryhmien äärellä on hyvä olla vain oma itsensä, olla avoin uusille ihmisille ja muistaa, että minnekään ei ole kiire. Antaa rauhaa asioille tapahtua ja napata musiikkia mukaan. Sekä ottaa ajatus oppimisen vastavuoroisuudesta heti mukaan alkupiiriin esimerkiksi pyytämällä kaikkia opettamaan toisilleen, miten omalla äidinkielellä tervehditään. (Wikström 2023.)

Kaipiainen (2023) ja Vilander (2023) tuovat esille, miten kuvat ovat heillä apuvälineinä opetuksessa ja kuinka he käyttävät niitä ohjeiden annossa apuna. Kaipiainen muistuttaa, että kuvakorteista voi myös tulla hyviä kavereita, joista voi heittää vitsiä ja joille voi naureskella. Hän nostaa esille, kuinka mallin näyttäminen voi toimia myös yhteisen luottamuksen rakentajana, kun yhteistä kieltä ei ole. Omalla esimerkillä voi näyttää, mitä toivoo tehtävän, kun sanat eivät ole vaihtoehto. Eli opetettavat asiat pitää pystyä näyttämään myös kädestä pitäen silloin, kun verbaaliseen ohjeidenantoon ei voi tukeutua.

Oman kokemukseni mukaan kuvat ja visuaalisuus toimivat hyvänä apuvälineenä opetustilanteissa, joissa näennäisesti painotutaan verbaaliseen opetukseen. Kuten aiemmin luvussa kaksi kävi ilmi, sanaton viestintä, tässä tapauksessa kuvat, voivat tukea sanallista viestintää ja rauhoittaa

opetustilannetta sekä toimia apuvälineenä myös muunlaisissa oppimishaasteissa kuin kielellisissä haasteissa.

Vilander mainitsee, että hän ohjeistaa työvaiheet kuvina myös sen takia, että silloin hänen on mahdollista olla itse opetustilanteessa paremmin läsnä ja kontaktissa. Hän pyrkii aloittamaan tekemisen aina pienestä ja antamaan tilaa sille, mitä alkaa syntyä luontaisesti. Hän myös keskittyy suunnittelussa siihen, että tekeminen on valittu ja valmisteltu selkeästi. Hyvällä ohjeistuksella hän pyrkii välttämään tilanteita, joissa hän joutuu keskeyttämään toisen tekemisen ja mahdollisesti tuottamaan kokemuksen torjutuksi tulemisesta ja viemään tunteen vapaudesta ja luovuudesta. (Vilander 2023.)

Kaipiainen nostaa tärkeäksi työkaluksi myös sosiaaliset taidot ja tunneälyn. On hyvä pitää mielessä, miksi on pitämässä kyseistä taidetuokiota. Ihmisten kohtaaminen on tärkeää, mutta on hyvä pitää mielessä, miksi on siellä, miten asettaa rajoja ja pitää myönteinen ilmapiiri. Lopuksi Kaipiainen muistuttaa rauhasta opetustilanteessa: ”Pysähdy niiden hyvien juttujen äärelle, sen sijaan, että yrität napata kaikkea. Yks hieno siemen on paljon arvokkaampi kuin, että otat säkillisen asioita, joita et osaa hyödyntää.” (Kaipiainen 2023.)

4 Taidetyöpajojen lähtökohdat ja tavoitteet

Seuraavaksi kerron opinnäytetyöni toiminnallisesta kokonaisuudesta.

Opinnäytetyöni toiminnallinen osio toteutettiin viiden taidetyöpajan muodossa touko-kesäkuussa 2023. Toteutin opinnäytetyöhön liittyvät taidetyöpajat Luona Oy:n ylläpitämässä vastaanottokeskuksessa. Taidetyöpajoissa yhdistettiin teatteria, kuvataiteita sekä liikettä. Jokaisen työpajakerran jälkeen keräsin osallistujilta palautetta taidetyöpajakerran onnistumisesta. Yhteensä työpajoissa kävi 8 eri perhettä. Suurin osa perheistä kävi taidepajassa 2–3 kertaa, osa kerran.

Toimin työpajassa kahdessa roolissa: Suunnittelin kaikki taidetunnit ja toimin vastaanottokeskuksessa toteutettujen taidetyöpajojen ohjaajana. Samalla tein havaintoja opetustilanteista ja toimin siis opettajan roolin ohessa työpajatoiminnan tutkijana ja kehittäjänä.

4.1 Taidetyöpajatyöskentelyn lähtökohdat

Tämä opinnäytetyö on tehty toimintatutkimuksena, joka on amerikkalaisen sosiaalipsykologi Kurt Lewinin luoma menetelmä. Toimintatutkimus on kuin spiraalinomainen kehä, joka etenee ongelman havaitsemisesta kohti muutossunnitelmaa ja toimintaa. Olennaista on se, että työskentelyprosessi etenee koko ajan reflektoiden toteutettua toimintaa ja pyrkii jatkuvasti uudelleensuunnittelemaan työskentelyä. Toimintatutkimuksen eri vaiheet eivät etene progressiivisesti vaan kaikki työskentely on jatkuvassa vuoropuhelussa ja pyrkii näin uudistamaan itseään ja viemään työskentelyä eteenpäin kehittäen eri vaihtoehtoja tavoitteiden saavuttamiseksi ja ongelmien ratkaisemiseksi. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 25–26, 36–38)

Toimintatutkimus on siis prosessinomaista kehittämistä, jossa eri aineistonkeruuvaiheista saatu palaute pyritään hyödyntämään heti osaksi työskentelyä ja olemassa olevan toiminnan kehittämiseen.

Toimintatutkimukselle tyypillistä on joustava, kokemuksellinen ja refleктоiva prosessi. Se on jatkuvassa muutoksessa ja vuoropuhelussa toiminnan kehittyessä vaihe vaiheelta. (Kiviniemi, 1999, 63-66)

Osana opinnäytetyötäni halusin tehdä toiminnallisen osuuden, joka tukee aihettani ja syventää oppimistani. Lisäksi tavoitteenani oli saada teoreettisen työskentelyn tueksi konkreettisia esimerkkejä ja kokemuksia taidetyöskentelystä ilman yhteistä kieltä opettajan ja osallistujien kesken. Toimintatutkimuksen näkökulmasta taidetyöpajojen rooli oli kehittää työpajatyöskentelyä haastatteluista ja kirjallisuudesta nousseiden huomioiden pohjalta, käydä vuoropuhelua jo olemassa olevan aineiston kanssa ja tutkia aihetta itse käytännön toiminnan kautta. Lisäksi työpajatyöskentelyn tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa työpajasisältöä huomioiden ne haasteet ja mahdollisuudet, jotka nousivat esiin lähdekirjallisuudesta ja työpajoja edeltäneistä haastatteluista ja kehittää niitä eteenpäin osana opinnäytetyöprosessia.

Minulla on jo ennestään kokemusta työskentelystä maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa teatterin ja taiteen keinoin, mutta näissä opetustilanteissa on ollut mukana myös suomea äidinkielenään puhuvia lapsia paljon, jolloin esimerkiksi mallista tekeminen ja muiden lasten seuraaminen opetustilanteessa helpottaa ja muuttaa oppilaan ja opettajan kokemusta opetustilanteesta. Tämän vuoksi halusin tässä opinnäytetyössä ottaa yhteisen kielen puuttumisen kärkiteemaksi opetusta suunnitellessa ja tutkia millaisia mahdollisuuksia, haasteita ja ratkaisuja tällainen taideopetus tuottaa ja tuoda näkyväksi millaisia työkaluja, lähestymis- ja työskentelytapoja tällainen opetustilanne vaatii.

Aloitin opinnäytetyöprosessin kartoittamalla erilaisia tahoja, jotka tarjoavat toimintaa ja ohjelmaa vastaanottokeskuksissa, sekä etsin eri vastaanottokeskuksien yhteystietoja. Joidenkin viestittelyjen jälkeen sain yhteyden Luona Oy:hyn, joka ylläpitää useaa vastaanottokeskusta Suomessa. Tavoitteena oli suunnitella viiden taidetyöpajakerran kokonaisuus, jossa jokaisessa olisi eri teema ja erilaista tekemistä. Halusin, että jokainen työpaja

on itsenäinen kokonaisuutensa, koska tiesin, ettei asukkaiden ole välttämättä mahdollista sitoutua työpajoihin useaksi kerraksi.

Ennen työpajojen alkamista ja niitä suunnitellessani pohdin paljon työpajojen saavutettavuutta ja sitä, miten ohjeiden anto tapahtuu ilman yhteistä kieltä, miten saan tutustuttua näihin perheisiin ja miten he voivat jakaa ajatuksiaan ilman yhteistä kieltä. Ennen taidetyöpajojen alkamista perehdyin aihetta käsittelevään lähdekirjallisuuteen ja haastattelin valitsemiani kolmea taiteenkentän asiantuntijaa. Otin lähdekirjallisuudesta ja asiantuntijahaastatteluista esiin nousseet näkökulmat huomioon suunnitellessani taidetyöpajoja ja kootessani taidematkalaukkuja. Toivoin työpajojen tuovan vastaanottokeskuksen arkeen iloa, lisäävän yhteisöllisyyttä ja viihtyvyyttä sekä luovan uusia ystävyysuhteita taidepajoihin osallistuville lapsille ja heidän vanhemmilleen.

4.2 Työskentely vastaanottokeskusympäristössä

Kävin tutustumassa Luona Oy:n ylläpitämässä vastaanottokeskukseen kerran ennen työpajojen aloittamista. Keskustelin vastaanottokeskuksen henkilökunnan kanssa vastaanottokeskuksen päivien aikatauluista, arjesta ja muusta tarjolla olevasta toiminnasta. Pohdimme henkilökunnan kanssa siitä, mikä olisi hyvä aika pitää taidetyöpajoja, että mahdollisimman moni lapsi vanhempineen pystyisi siihen osallistumaan. Kävimme läpi vastaanottokeskuksen ruoka-ajat, mihin aikaan koulupäivät päättyvät lapsilla ja minä päivinä on jo tarjolla jotain muuta ohjelmaa. Vastaanottokeskuksessa on läksykerhoa, leikkikerhoa ja tanssitunteja lapsille sekä rentoutushetkiä ja suomen kielen tunteja aikuisille. Lisäksi vastaanottokeskuksen tiloissa jaettiin vaatteita asukkaille tiettyinä päivinä. Vastaanottokeskuksessa ruokaillaan aina klo 17 ja päällekkäisyyksien välttämiseksi taidetyöpajojen ajankohdaksi sovittiin kello 15. Tällöin kouluikäiset lapset olisivat myös palanneet koulusta.

Vastaanottokeskus oli paikkana hyvin ankea ja vaatimaton. Värejä, kasveja tai kodinomaista tunnelmaa siellä ei ollut. Seinillä oli mainoksia erilaisesta

toiminnasta, mutta kaikki ilmoitukset olivat mustavalkoisia, joten päätin, että teen työpajamainoksesta värikkään ja kutsuvan. Värittömyydestä syntyi myös viimeisen taidetyöpajakerran idea. Luokkahuoneen vieressä samalla käytävällä oli seinällä jo useita vuosia vanha, jo osittain alas revitty kaupunkinäkö, joka oli selvästi vastaanottokeskuksen asukkaiden ja lasten tekemä. Päätin, että teemme seinälle uuden teoksen tuomaan tilaan väriä ja tämän hetken asukkaiden omaa kädenjälkeä.

Työpajatilaksi valikoitui luokkahuone, jossa pidettiin myös esimerkiksi suomen kielen tunteja. Luokassa oli paljon pöytiä, tuoleja, sohva, iso televisio, tussitaulu ja kaappeja täynnä askartelutarvikkeita ja pelejä. Tilassa ei ollut vesipistettä, mutta vessa oli lähellä. Jo itse tilan näkeminen antoi minulle osviittaa siitä, minkä tyyppisiä tunteja lähtisin suunnittelemaan. Sain luvan käyttää kaapeista löytyneitä tarvikkeita kuten papereita, kyniä, maaleja ja pensseleitä, ja niillä pääsinkin pitkälle. Henkilökunta pyysi minua tekemään työpajoista mainoksen, jonka he voisivat laittaa käytävälle hyvissä ajoin ennen työpajojen alkamista.

Vastaanottokeskusympäristö ja yleisesti ympäristö, jota ei ole lähtökohtaisesti rakennettu taidetoimintaa varten, vaikuttaa ja rajaa myös ohjattua toimintaa. Vilander (2023) mainitseekin haastattelussaan, että hän on valikoinut vastaanottokeskuksessa pitämiinsä taidepajoihin hyvin erilaisia puuhia verrattuna siihen, mitä hän olisi suunnitellut, jos hänellä olisi ollut perinteinen taidetila käytössä. Suunnittelun tärkeänä ohjenuorana on ollut miettiä jokin sellainen askartelu, joka on mahdollisesti kohderyhmälle tuttua kotimaasta, ehkä johonkin heidän perinteeseensä liittyvä askartelu, ja sellainen asia, joka on sen verran helppo toteuttaa, että sen voi tehdä uudelleen ja uudelleen vaikka vain saksia ja paperia käyttäen.

4.3 Taidetyöpajatyoäskentelyn tavoitteet

Itselleni taidepajojen tärkeimpänä tavoitteena oli, että meillä olisi hauskaa. Myöskin pitämässäni haastatteluissa taidetoiminnan tavoitteista puhuttaessa kaikki haastatellut taidetoiminnan asiantuntijat puhuvat ilosta. ”Et jos ei olisikaan

niin paljon kaikkea et löydät itsestäsi jotain jne’, mitäpä jos olis vaan hauskaa!”, sanoo Wikström. Hän mainitseekin, että yhden ryhmän kanssa heillä oli ihan tavoitteenakin, että saisi nauraa, höpsötellä ja tehdä jotain hauskaa. Se voi olla aika iso juttu esimerkiksi ihmisille, jotka tulevat tosi traumaattisista taustoista. (Wikström 2023.)

Vilander taas sanoittaa omien turvapaikanhakijoille järjestettyjen taidepajojensa tavoitteeksi sen, että ihmiset viihtyisivät ja saisivat tauon arjestaan; hetken, jolloin ei tarvitsisi murehtia ja tuntisi itsensä tervetulleeksi, kuulluksi ja ymmärretyksi. Kokemuksen siitä, että me olemme samalla viivalla ja että olisi mahdollisuus käyttää luovuutta ja vapaasti kokeilla. Joillekin taidetyöpajassa maalaaminen oikean maalaustelineen äärellä tai savitöiden tekeminen voi olla ensimmäinen kerta. (Vilander 2023.) Saman koin itsekkin omissa työpajoissani. Eräs teini-ikäinen tyttö sanoi, ettei hän koskaan ennen ollut päässyt maalaamaan. Tästä hetkestä tuli yhtäkkiä yllättävän merkityksellinen.

Toivoin myös, että voisin jättää jälkeeni jotain sellaista, joka jatkaa elämäänsä vielä työpajahetken loputtuakin. Ajatuksissa oli jonkinlainen alku leikille tai konkreettinen asia, joka voisi tuoda arkeen iloa ja tekemistä. Tästä syntyi esimerkiksi idea muistipelin sekä pöytäteatterihahmojen tekemisestä. Tavoitteena oli myös, että perheet osallistuvat työpajoihin yhdessä mahdollistaen yhdessäoloa, kiireetöntä aikaa ja arjesta poikkeavaa ohjelmaa.

Tavoitteena oli madaltaa osallistumiskynnystä ja tehdä työpajoista helposti lähestyttäviä ilman tarvetta ennakoilmoittautumiselle. Elämä vastaanottokeskuksessa voi muuttua lyhyessäkin ajassa, ihmisten elämät vievät muualle, elämäntilanteet ja päivien tunnelmat voivat vaihtua nopeastikin, ja uusia perheitä tulee ja lähtee. Tämän vuoksi halusin pitää osallistumisen avoimena ja mahdollistaa taidetyöpajat kaikille niille perheille, jotka niihin halusivat osallistua.

Ennen taidetyöpajojen alkamista pohdin toiminnan tavoitteita ja listasin tavoitteiksi seuraavat asiat: yhteisöllisyyden lisääntyminen, ryhmäytyminen, toisiin tutustuminen, itseilmaisu, itsetunnon vahvistaminen, ajatusten vieminen

hetkeksi muualle, hauskanpito, uusien taitojen oppiminen, ilon tuottaminen ja ystävyyksien syntyminen. Koin, että näiden tavoitteiden kautta minun olisi mahdollista suunnitella taidetyöpajoihin sisältöä, jonka avulla työskentely tukisi osallistujien henkisiä voimavaroja, lisäisi vuorovaikutusta vastaanottokeskuksen asukkaiden välille ja toisi uutta energiaa vastaanottokeskusarkeen.

Yksi taidetyöpaja kesti aina 1 tunnista-1,5 tuntiin aihealueesta ja kerrasta riippuen. Työskentelyn tavoitteena oli löytää uusia ja toimivia tapoja opettaa ja lähestyä taidetoimintaa ilman yhteistä kieltä. Jokaisella taidetyöpajakerralla oli oma sisältönsä ja työtapansa, joka sisälsi aina myös vapaata leikkiä taidetyöpajassa käytettyjen materiaalien äärellä.

4.4 Taidetyöpajojen rakenne

Taidepajojen kantavana elementtinä oli vanha matkalaukku, jonka sisältä löytyi päivän tarvikkeet ja päivän ohjelma kuvina. Tunnin alussa avasimme matkalaukun yhdessä lasten kanssa kiljhdusten saattamana. Hetki oli lapsista aina yhtä jännittävä. Kävimme päivän ohjelman läpi kuvakorttien avulla ja tutustuimme materiaaleihin.

Jokaisen tunnin alussa leikittiin aina yksi tai useampi lämmittelyleikki yhdessä, jolloin kävimme läpi kaikkien nimet ja samalla tutustuimme esimerkiksi kehonosiin, väreihin tai eläimiin oppien samalla suomen kieltä leikin kautta. Työpajakerrasta riippuen leikimme yhdessä myös pantomiimia, muovailimme pareittain toisistamme lempiruokiamme ja eläimiä sekä annoimme toisillemme näkymättömiä mielikuvituslahjoja. Alkuleikit toivat hymyn ja naurun mukanaan, ja siitä oli ihana jatkaa kohti seuraavaa tekemistä. Vuorovaikutteisten alkuleikkien jälkeen siirryimme päivän taidetyön äärelle.

Tavoitteena oli aloittaa toiminta yhdessä, vaikkakin monesti osa perheistä tuli paikalle jo tunnin alettua ja liittyi mukaan siihen, mitä olimme jo tekemässä. Tunnin loppuksi esittelimme päivän taideteoksia muille, ja monesti myös perheet jäivät auttamaan siivouksessa, mikä oli ihanaa. Toiminnan päätteeksi pyysin

osallistujia asettamaan tähden sen hymynaaman alle, joka kuvasti heidän tunteuksiaan päivän työpajasta.

Kuva 1. Palaute ensimmäisestä työpajakerrasta.

5 Viisi taidematkalaukkua – taidetyöpajat vastaanottokeskuksessa

Ohjasin Luona Oy:n ylläpitämässä vastaanottokeskuksessa touko-kesäkuussa 2023 viisi taidetyöpajaa, joiden aikana aloimme tulla vastaanottokeskuksen lapsiperheiden kanssa toisillemme tutuiksi. Lapset tulivat ovelle kurkkimaan alkujärjestelyjä hymyssä suin, kun tunti oli alkamassa. Taidetyöpajoihin osallistui yhteensä 8 eri perhettä. Osa perheistä kävi taidetyöpajassa vain kerran, mutta moni perhe osallistui toimintaan 2-3 kertaa.

Näiden tuntien aikana perheet alkoivat ottaa toimintaa omakseen. Jos tunti oli alkamassa ja luokassa oli vähän osallistujia, joku paikalla jo olevista aikuisista kävi kyselemässä perhekerroksesta lisää perheitä mukaan. Perheet ottivat toisiinsa kontaktia, auttoivat toisten perheiden lapsia askarteluissa sekä jakamaan tarvikkeita ja kehuivat toisiaan, lapsia ja aikuisia. Tunnelma oli lämmin ja innostunut. Tunnin päätteeksi osa perheistä osallistui myös siivoamiseen oma-aloitteisesti ja lähtivät käytävällä olevaan vessaan putsaamaan pensseleit, keräsivät tarvikkeita paikoilleen ja lakaisivat lattiaa.

Kuva 2. Muistipeliä tekemässä.

5.1 Vastaanottokeskuksen taidetyöpajojen sisältö

Kuva 3. Ensimmäisen taidematkalaukun sisältö.

Ensimmäiseen taidetyöpajaan osallistui kahdeksan 4–10-vuotiasta lasta sekä neljä aikuista. Ensimmäisen työpajan teemana oli vanhemman ja lapsen muotokuvan maalaus. Alun virittävien leikkien jälkeen lapset ja vanhemmat asettuivat pöydän ääreen vastakkain ja maalasivat toisistaan muotokuvat.

Tunnelma oli todella keskittynyt ja iloinen. Työskentely synnytti iloista puhetta, ja perheet jakoivat ajatuksia toistensa maalauksista koko ajan omalla kielellään. Lopuksi jokainen pääsi vielä esittelemään muille oman taideteoksensa. Perheet myös moneen kertaan varmistivat, että kai he saavat ottaa maalaukset mukaansa. Ensimmäisen kerran rauhallinen tekeminen antoi myös itselle

mahdollisuuden laskeutua uuteen tilaan ja uusien ihmisten äärelle. Perheisiin sai hyvän kontaktin ja he auttoivat välineiden jaossa.

Kuva 4. Toisen taidematkalakun sisältö.

Toiseen taidetyöpajaan osallistui kuusi 4-11-vuotiasta lasta ja kaksi aikuista. Tunnin teemana oli oman muistipelin tekeminen yhteisiä pelihetkiä varten. Alun liikkeellisen lämmittelyn jälkeen siirryimme muistipelin ääreen. Pienimmät lapset alkoivat tehdä muistipeliä yhdessä vanhemman kanssa ja isoimmat tekivät itse. Tunnelma oli hyvin rauhallinen, ja perheet piirsivät muistipelien kuvia innostuneina. Lapset piirsivät muistipeliin aurinkoja, kukkia, jäätelöjä, muffinsseja, palloja, laivoja, sadepilviä ja erilaisia maisemia. Yksi vanhemmista halusi kirjoittaa muistipelin kuvien viereen oman äidinkieltensä kirjaimilla, miten foneettisesti hänen piirtämänsä asiat lausutaan suomeksi.

Kuva 5. Kolmannen taidematkalaukun sisältö.

Kolmanteen taidetyöpajaan osallistui seitsemän 3–10-vuotiasta lasta ja kaksi aikuista. Tunnin aiheena oli omien pöytäteatterihahmojen askartelu. Näillä hahmoilla olisi mahdollista sitten jatkaa leikkiä ja kertoa tarinoita. Tunnin aluksi teimme pari liikkeellistä lämmittelyleikkiä, jonka jälkeen esitin perheille Kolme pukkia -tarinan Nukketeatteri Sammon pöytäteatterihahmoilla. Perheet keskittyivät askarteluun ja tekivät muun muassa linnan ja prinsessan, hamsterin ja porkkanan, linnun, auton ja kupin. Askartelin myös esimerkkinä aluksi kissan, koiran ja pupun hahmot, joilla ryhmän pienimmän lapset alkoivat leikkiä luokassa, kun heidän keskittymisensä askarteluun alkoi herpaantua. Yhteistä leikkiä alkoi syntyä, vaikka tarinoiden kertominen yhdessä oli vielä vaikeaa.

Kuva 6. Neljännen taidematkalaukun sisältö.

Neljänteen työpajaan osallistui 10 lasta, iältään 1–14 vuotta ja kolme aikuista. Perheet alkoivat tässä kohtaa prosessia tulla jo tutuiksi, vaikka uusiakin perheitä tuli tunneille. Neljännen kerran aiheena oli oman voimarannekorun tekeminen, jota voi pitää mukana ja näin pitää tärkeät asiat ja ihmiset lähellä ja mielessä. Teimme aluksi muutaman teatterileikin, joista toisessa lapset ja vanhemmat muodostivat kehoistaan erilaisia patsaita pyydetyistä aiheista kuten unelmista, lempiruoosta ja asioista, joista pitää. Näimme tilassa appelsiinin, tikkarin, omenan, pitsan, unelman talosta ja unelmasta osata lentää sekä patsaita rakkaudesta perheeseen, autoihin ja omaan lapseen. Ihanaa yhteistyötä ja heittäytymistä.

Teatterileikkien jälkeen siirryimme tutkimaan helmiä ja suunnittelemaan omaa voimakorua, joka antaa kantajalleen iloa ja voimaa. Helmit tehtävää ja sitä, miten helmet valitaan koruun, oli aluksi vaikea selittää, ja perheiden oli vaikea ymmärtää, mitä suunnittelupaperiin tuli piirtää ja miksi. Oman esimerkkikorun kautta ohjeistus selkiytyi myös osallistujille ja he aloittivat työskentelyn hyvin keskittyneesti. Tunnin aikana osallistujat kertoivat mielellään heille tärkeistä asioista ja ihmisistä, joita olivat omaan voimakoruunsa nimenneet. Osallistujat tutkivat tarjolla olevia helmiä huolella ja pohtien, ja he tekivät useita koruja käteen sekä kaulaan. Moni lapsi halusi helmiä ja kuminauhaa mukaansa, jotta he pystyivät tekemään lisää koruja omassa huoneessaan työpajan päätyttyä.

Kuva 7. Viidennen taidematkalaukun sisältö.

Viidennen taidetyöpajaan osallistui kuusi 3–11-vuotiasta lasta ja kolme aikuista. Viimeisen kerran aiheena oli maalata yhteinen iso maalaus käytävälle tuomaan väriä vastaanottokeskukseen ja asukkaiden omia ajatuksia ja taidetta esille. Viimeisen tunnin kunniaksi annoimme alkulämmittelyssä toisillemme miimisiä lahjoja, joita muotoilimme näkymättömästä taikamassasta, sekä ideoimme yhteismaalausta kehollisesti sekä keskustellen.

Ideoita yhteisen seinämaalauksen aiheeksi tuli paljon. Lapset ehdottivat maalauksen aiheeksi metsää, puutarhaa, koulua, autoja, kesää ja maatilaa. Valitsimme yhdessä maalauksen aiheeksi kesän, johon oli mahdollista yhdistää monia aiempia aiheita. Levitimme lattialle ison, 180 x 270 cm kokoisen paperin, joka valmistuttua siirrettiin vastaanottokeskuksen käytävän seinälle. Tältä taidetyöpajakerralta ei sotkua ja vauhtia puuttunut! Kahdella viimeisellä kerralla mukana oli äiti, joka puhui montaa kieltä. Laaja kielitaito auttoi selkeästi ymmärtämään suomen kieltä ja minun eleitäni ja ilmeitäni, sillä hän ohjeisti ja auttoi myös muita ymmärtämään tehtävänannon ja ideoimaan yhdessä.

Kuva 8. Viidennen taidetyöpajakerran yhteinen maalaus "Kesä".

5.2 Oivalluksia vastaanottokeskuksen taidetyöpajoista

Seuraavaksi tuon esiin omia kokemuksiani ja näkemyksiäni vastaanottokeskuksessa pidetyistä taidetyöpajoista erityisesti niiden teemojen osalta, jotka nousivat esiin opinnäytetyön tietopohjaa rakentaneissa asiantuntijahaastatteluissani. Avaan sitä, miten asiantuntijahaastatteluissa nousseet tarpeet, mahdollisuudet, haasteet ja ratkaisut olivat läsnä pitämässäni taidetyöpajoissa ja millaisia eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä koin itse suhteessa asiantuntijahaastatteluissa esille nousseisiin kokemuksiin.

5.2.1 Kieli ja viestintä osana opetusta

Vastaanottokeskuksen taidetyöpajoihin osallistuneiden lasten ja aikuisten kielitaito oli hyvin monipuolinen, mutta ymmärrettävästi heidän suomen kielen taitonsa oli hyvin vähäistä. Tämän vuoksi työpajojen sisältö ja ohjeiden antaminen piti suunnitella tarkasti etukäteen.

Sanattoman viestinnän merkitys korostui heti vastaanottokeskuksen aulassa, kun odotin pääsyä tilaan, jossa taidetyöpajat järjestettiin. Aulassa otin kontaktia ohikulkeviin lapsiperheisiin keskittyen eleisiin, yksittäisiin sanoihin ja seinällä olevaan taidepajamainokseeni. Sanattomaan viestintään tukeutuminen jatkui aktiivisena siitä hetkestä taidepajojen läpi aina tunnin loppuun saakka.

Vastaanottokeskuksessa pidetyissä taidetyöpajoissa olin ainoa suomea puhuva henkilö. Kaikilla muilla huoneessa olijoilla oli taidepajassa aina vähintään yksi henkilö, jonka kanssa hän pystyi käymään keskustelua ja jakamaan ajatuksia omalla äidinkielellään.

Tulin hyvin tietoiseksi siitä, kuinka ihminen viestii koko ajan jotain; jos ei sanoilla, niin kehokielellä, äänneillä ja ilmeillä. Muu viestintä korostuu silloin, kun meillä on vähemmän sanoja käytössämme (Pollari & Koppinen 2011, 98). Pitäessäni taidetyöpajoja vastaanottokeskuksessa huomasin esimerkiksi, että läsnäolonni vahvistui, olin rauhallisempi antaessani ohjeita ja varmistin niiden perille menon sekä hymyilin enemmän, panostin positiiviseen ulosantiin,

puheen rytmiin ja äänenpainoihin verrattuna opetustunteihin, joissa kaikki osallistujat osaavat kanssani samaa kieltä ja, joissa voi tukeutua puhtaasti sanalliseen viestintään. Huomasin kuinka sanallisen viestinnän lisäksi tulin myös tietoisemmaksi omista manereistani ja ruumiinkielestäni, tiedostin lähettäväni viestejä koko kehollani ja vältin esimerkiksi sulkeutunutta asentoa, jumittumista istumaan vain yhdelle paikalle pöytätehtävissä tai kännykän käyttöä opetustilanteessa (kuvien otto, musiikin vaihtaminen), jotka mielestäni viestivät välinpitämättömyydestä ja vievät fokusta suorasta kontaktista.

Kielimuurista huolimatta kaikki osallistujat suhtautuivat suurella mielenkiinnolla ja innostuksella kaikkeen toimintaan. Koen, että osallistujat olivat hyvin motivoituneita oppimaan suomen kieltä esimerkiksi vuorovaikutteisten leikkien avulla ja kuulemaan, miltä eri asiat kuulostavat suomeksi. Kielen opetus ei ollut taidepajojen tavoite, mutta se kulki toki luontevasti taidetoiminnan rinnalla. Esimerkiksi tavaroita levittäessä tai välineitä siivotessa nimesin asiat suomeksi ja osallistujat toistivat sanat automaattisesti perässä. Opetustilanteessa pyrin puhumaan vain suomea ja käyttämään kuvia sekä ohjeistusta tukevia eleitä ja ilmeitä.

Lapset, jotka olivat suomalaisessa koulussa, myös tiesivät monia sanoja ja silloin annoinkin heille mahdollisuuden nimetä asiat ennen minua. Tavoitteenani on, että seuraavalla kerralla pyrin ottamaan molemminsuuntaisen oppimisen kulttuurin ja kielen näkökulmasta vielä vahvemaksi osaksi työskentelysuunnitelmaa.

5.2.2 Kuvakortit

Kuvakorteilla oli tärkeä rooli omassa työpajatoiminnassani. Jokaisen tunnin aluksi kävimme päivän ohjelman läpi matkalaukkuun kiinnitettyjen kuvien avulla samalla, kun selitin suomeksi, millaisia leikkejä ja toimintaa on edessä. Kuvat olivat mukana myös tehtävänannoissa. Kuvakortteja käytettiin alkupiirissä tutustumiseen ja samalla luontevasti suomen kielen opetteluun. Alkupiiri alkoi

aina jollakin nimileikillä, jossa samalla kävimme läpi suomeksi esimerkiksi eri kehonosia, värejä ja eläimiä.

Kuvakorttien käyttö opetuksessa ja osana ohjeidenantoa vaatii paljon ennakkosuunnittelua, jotta tarvittavat kuvat ovat saatavilla. Kuvakorttien lisäksi olen itse vastaavissa tilanteissa tottunut käyttämään myös pikapiirtämistä pienelle pyyhittäväälle taululle, joka mahdollistaa hetkessä syntyvän ajatuksen havainnollistamisen kuvana. Koen, että kuvaohjeet päivän kulusta ja kyseisen toiminnan osalta on hyvä pitää koko ajan esillä, jotta osallistuja voi palata niihin aina, kun hänelle tulee siihen tarve. Myös aina uuden asian äärelle astuessamme näytin muistinvirkistykseksi kuvia lapsille. Oman kokemukseni mukaan kuvallinen ohjeistus rauhoittaa lapsia ja opetustilanteita, koska osallistujilla on koko ajan tieto siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu.

5.2.3 Osallisuus ja sen lisääminen

Pyrkimyksenä oli valita tunnin alkuun leikkejä, joissa osallistujat itse saavat olla aktiivisia ja tuottaa leikkiin sisältöä sen sijaan, että he vain matkisivat jotain mitä minä teen. Osallistujat opettivat toisilleen erilaisia liikkeitä, joista koottiin yhteinen koreografia, he esittivät eri eläimiä, joita muut osallistujat saivat matkia, ja he jakoivat omia unelmiaan ja ajatuksiaan patsaiden, piirtämisen ja sanojen kautta. Kun osallistujat oivalsivat leikin ohjeet, annoin heille vuorotellen mahdollisuuden toimia leikin ohjaajana ja määritellä leikin sisältöä. Tällä pyrin myös innostamaan heitä keksimään ja tekemään asioita itse, ruokkimaan heidän mielikuvitusta ja osallistumaan toimintaan. Lapset lähtivät kaikkeen toimintaan hyvin innokkaasti mukaan, ja myös vanhemmat osallistuivat aktiivisesti. Tavoitteenani oli kannustaa heitä toimimaan yhdessä perheinä sen sijaan, että vanhemmat olisivat vain katsoneet vierestä mitä teemme.

5.2.4 Opettajan vastuu ja moniammatillisen tiimin tärkeys

Neljännän taidetyöpajan aiheena oli omien voimakorujen tekeminen, jossa ensin suunniteltiin paperille oma voimakoru, jonka jälkeen alettiin etsiä suunnitelman mukaisia helmiä ja pujottaa niitä kuminauhaan. Tavoitteena oli hetkeksi rauhoittua miettimään, mitkä asiat ja ihmiset ovat itselle rakkaita, mikä tuottaa iloa ja mistä saa voimaa. Näitä asioita edustavia helmiä kerättiin omaan käsikoruun, jota voi pitää mukana muistuttamassa itselle iloa ja voimaa tuottavista asioista ja ihmisistä. Tämän tehtävän ohjeidenanto tuntui vaikealta ilman yhteistä kieltä. Tein esimerkkipiirustuksen paperille, ja aloin sen pohjalta koota omaa voimakorua ja etsin siihen sopivia helmiä. Kärsivällisen ohjeistuksen ja toisten osallistujien tulkkauksen jälkeen ideani kirkastui kaikkien osallistujien päässä ja pääsimme aloittamaan.

Tällä taidetyöpajakerralla konkretisoitui se, kuinka isoja asioita ja tunteita työskentely voi nostaa esiin osallistujissa, ja aloin pohtimaan opettajan vastuuta ja valmistautumista erilaisiin mahdollisiin tilanteisiin. Tällainen tehtävä, jonka tarkoitusperät ovat hyvät, voi myös avata hyvin moninaisen tunteiden kirjon, ja on hyvä etukäteen pohtia, onko minulla opettajana valmiuksia käydä sitä keskustelua läpi, kun emme jaa yhteistä kieltä emmekä kulttuuria ja valtasuhteiltamme edustamme oppilasta ja opettajaa. Muistin Vilanderin (2023) sanat siitä, että älä avaa mitään, mitä et osaa sulkea. Myös Kaipainen (2023) pohtii negatiivisten tunteiden käsittelyä opetustilanteessa, kun yhteistä kieltä ei ole, ja sitä, kuinka ohjaajana tulee olla valmistautunut siihen, että jos jotain käy, hänellä on oltava välineitä käsitellä aihetta jotenkin. Kaipainen painottaakin, kuinka hän tästä syystä opettaa aina työparin kanssa, jolloin toinen voi siirtyä rauhalliseen tilaan keskustelemaan oppilaan kanssa ja toinen voi jatkaa tuntia.

Koen myös itse, että erilaisten haasteiden äärellä ja mahdollisten tunnereaktioiden takia ideaalitalanteessa työskentelisin mieluusti aina työparin kanssa. Mielestäni moniammatillisella tiimillä on tärkeä rooli monikulttuurisen taidetoiminnan toteuttamisessa. Vaikka taidetoiminnan tavoitteena ei olisi esimerkiksi traumojen tai elämänhaasteiden käsittely, vaan esimerkiksi ilo ja

hauskan pitäminen, voi toiminta silti laukaista ajatuksia tai tunteita, joita sillä hetkellä ei osannut odottaa. Siksi en voi olla painottamatta koko henkilökunnan ottamista mukaa ideointiin ja suunnitteluun. Taide ei ole vain jotain, joka tapahtuu irrallaan kaikesta muusta toiminnasta, oli kyse sitten vastaanottokeskuksesta, koulu- tai päiväkotiympäristöstä. Taide on kaikkialla ympärillämme, ja ilmaisun monet muodot voivat lisätä ymmärrystä ja syventää kaikkien asioiden oppimista, käsittelyä ja hahmottamista.

Moniammatillinen tiimi ja muun henkilökunnan aktiivisuus voi myös rohkaista ja kannustaa osallistumaan järjestettyyn taidetoimintaan ja madaltaa kynnystä ja näin helpottaa osallistujien saamista paikalle. Lisäksi taidetyöpajoissa aloitettuja teemoja voi myös jatkaa ja syventää muissa asiakaskohtaamisissa tai muussa toiminnassa. Toivon, että sen sijaan, että luodaan hienolta kuulostavia hankkeita ja projekteja, rakennettaisiin oikeasti toimivia kokonaisuuksia, joissa kaikki saavat riittävästi tukea työhönsä.

5.2.5 Opetustuntien suunnittelu

Vastaanottokeskuksessa ohjaamissani taidetyöpajoissa nousi esiin paljon samoja aiheita kuin asiantuntijahaastatteluissakin. Ennakointi on vaikeaa, koska tunnin aikana kuulet puhetta, jota opettajana et ymmärrä, ja sen vuoksi joudut olemaan läsnä ja reagoimaan hetkessä. Tästä syystä valmistelisin tuntia etukäteen erityisesti niiden asioiden osalta, joilla on mahdollista sujuvoittaa opetusta ja, jotka helpottavat ohjeidenantoa. Järjestelisin tilaa ennen oppilaiden saapumista ja laittaisin sivuun tavarat, jotka saattoivat viedä huomiota itse opetustunnista. Kun kyse on avoimesta toiminnasta, et tiedä, ketä tunnille tulee etkä tiedä osallistujista mitään. Se vie energiaa ja vaatii paljon läsnäoloa ja oma-aloitteisuutta. On hyvä muistaa laskea odotuksia, keskittyä toistoon ja suunnitella toiminta saman rungon ympärille ja tukeutua aluksi tuttuihin harjoitteisiin, joita pystyy varioimaan tarpeen mukaan.

Ohjaamissani taidetyöpajoissa lapset oppivat nopeasti, että tunti alkaa aina sillä, että keräännymme matkalaukun äärelle ja avaamme sen yhdessä, ja se oli

heistä aina yhtä jännittävää. Tunnin aluksi kävimme myös matkalaukusta löytyvien kuvien avulla päivän taidetyöpajaohjelman läpi. Olin kuvittanut lisäksi askartelupäivinä työskentelyn eri vaiheet kuviksi. Hyvänä muistilistana työskentelyn suunnittelussa toimi haastattelujen lisäksi erityisesti Suomen Punaisen Ristin opas Monikielisen lapsiryhmän ohjaaminen – vinkkejä ohjaajille. Oppaasta löytyy toimivia muistilistoja, joiden avulla on mahdollista valmistautua opetukseen ja muistuttaa hyviä käytäntöjä mieleen. (Suomen Punainen Risti 2016)

Erilainen aikakäsitys nousi myös omissa taidetyöpajoissani esille, johtui se sitten kulttuurillisista eroista tai elämäntilanteesta. Yhdellekään tunnille kaikki osallistujat eivät saapuneet silloin, kun tunti alkoi, vaan osallistujia valui sisään oppitunnin kuluessa. Tämän vuoksi ohjeistukset tuli toistaa monta kertaa, ja samalla aikaikkuna, jolloin olin ajatellut tunnin pitää, venyi ja venyi. Onneksi olin jo varautunut tähän, ja yhdenkin tunnin alettua tunnin myöhässä oli minun myös mahdollista lopettaa se tuntia suunniteltua myöhemmin.

Koen kuitenkin, että kaikkein tärkeintä opetus- ja kohtaamistyössä on olla avoin sille mitä hetkessä syntyy ja mitä osallistujat ideoivat. Olla läsnä, havainnoida ja lähteä korostamaan ja tukemaan sitä, mitä hetkessä oppilaissa syntyy. Taiteen tekemisessä ei ole sääntöä, vaan anna jokaisen tehdä omalla tyylillään ja persoonallisella otteellaan.

6 Lopuksi

Haaveet, taide ja leikki voivat olla meille ainoita tapoja paeta epäoikeudenmukaisuudesta johtuvaa ahdistusta.
(Correa & Zambrano 2023)

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia ohjatun taidetoiminnan mahdollisuuksia, haasteita ja ratkaisuja monikulttuurisessa ympäristössä, jossa opettajalla ja osallistujalla ei ole yhteistä kieltä. Työskentelyn tavoitteena oli lisäksi lisätä ymmärrystä ja kehittää taidepedagogisia työkaluja monikulttuuriselle opetus-, harrastus- ja kasvatuskentälle. Opinnäytetyössä tutkin millaisia lähestymis- ja työskentelytapoja tällainen taideopetus vaatii ja miten opetus eroaa puhtaasti sanalliseen viestintään ja ohjeistukseen painottuvasta opetuksesta. Halusin tuoda myös näkyväksi konkreettisia esimerkkejä, jotka auttavat opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Osana opinnäytetyötä ohjasin viisi taidetyöpajaa Luona Oy:n ylläpitämässä vastaanottokeskuksessa asuville lapsiperheille sekä haastattelin kolmea taide- ja kulttuurialalla toimivaa taiteentekijää, joilla on kokemusta taiteen opettamisesta monikulttuurisissa ympäristöissä ilman yhteistä kieltä opettajan ja osallistujien kesken. Asiantuntijahaastattelut antoivat niin tietoa aiheesta laajemmin, hyväksi havaittuja toimintatapoja kuin käytännön esimerkkejäkin. Ne vahvistivat omia näkemyksiäni sekä avasivat uusia näkökulmia taiteen opettamiseen, kun yhteistä kieltä ei ole. Oli kiinnostavaa huomata, kuinka samat oivallukset ja ajatukset toistuivat näissä kaikissa asiantuntijahaastatteluissa. Taidetyöpajat mahdollistivat aiheen tutkimista toiminnallisoin keinoin, kasvattivat omaa ammattitaitoani ja antoivat lisää kokemusta monikulttuurisessa ympäristössä työskentelystä. Kirjallisuuslähteet antoivat tietopohjaa, joka syvensi aiheen käsittelyä teoreettisesti.

Osana taidetyöpajoja kehitin myös viisi eri sisällöllistä taidematkalaukkua, joista muodostui viisi itsenäistä taideopetuskertaa, joissa yhdistettiin kuvataiteita, teatteria ja liikettä. Jokainen taidetyöpajakerta alkoi taidematkalaukun

avaamisella yhdessä ryhmän kanssa, materiaalien tutkimisella ja päivän ohjelman läpikäynnillä kuvatukien avulla. Tämän jälkeen siirryimme päivän aihetta lämmitteleviin leikkeihin, jotka yhdistivät liikettä, teatteria ja suomen kielen opettelua. Taidetyöpajatunnin päätti aina kuvaamataittoa ja kädentaitoihin liittyvä tehtävä, jota teimme yhteisen pitkän pöydän ääressä tai viimeisellä kerralla lattialla isoa yhteistä maalausta maalaten. Taidematkalaukku sisälsi jokaisella työpajakerralla kuvatuet päivän opetuskertaa varten sekä materiaalit taidetyöpajan pitämistä varten. Taidematkalaukkujen sisällöt kulkevat mukana tälläkin hetkellä osana opetustöitä ja niiden kehittäminen ja aiheeseen syventyminen on mahdollistanut oman vahvan ammatillisen kehittymisen ja ajatuksen jatkuvasta oppimisesta.

Opinnäytetyössä nousseiden päätelmien mukaan taiteen opettaminen ilman yhteistä kieltä on mahdollista, ja joskus taide voi jopa toimia vahvempana yhteyden luojana kuin mihin sanat riittävät. Taiteen opettaminen ryhmälle, joka edustaa eri kieli- ja kulttuuriryhmiä, vaatii ryhmän opettajalta kiinnostusta ja arvostusta eri kulttuureja ja niiden tapoja kohtaan, halua kehittyä opettajana ja vuorovaikutuksen ammattilaisena, halua reflektoida ja kehittää omaa opetustyyliään, halua tarkastella kriittisesti omia asenteitaan, taidekäsitystään ja suhtautumistaan ympäröivään maailmaan, sen ihmisiin ja ilmiöihin ja olla valmis kehittämään omaa ajatteluaan ja toimimaan sen eteen, että jokaisella osallistujalla on nähty ja kuultu olo. Työskentely monikulttuurisessa ympäristössä vaatii hyviä vuorovaikutus- ja tunnetaitoja, herkkyyttä kuunnella ympäristöä, läsnäoloa ja tarvittaessa joustavuutta muuttaa suunnitelmaa lennosta, avointa asennetta, hyvää ennakkosuunnittelua, toistoja ja rutiineja.

Opinnäytetyötä varten tekemissäni asiantuntijahaastatteluissa nousi esille, että moninaisia ryhmiä opettaessa opettajan ja oppilaiden yhteisen kielen puuttumisen rinnalle suureksi haasteeksi monesti osoittautuu ennemminkin yhteisen kulttuurin puuttuminen. Koen, että ohjaajalla on suuri vastuu mahdollistaa dialoginen työskentely, jossa tulevat näkyviksi ja kuulluiksi erilaisten osallistujien ajatusmaailmat, käsitykset ja toimintatavat. Pääjoki (2023, 115) sanoittaa osuvasti sitä, kuinka taide monikulttuurisissa konteksteissa

mahdollistaa tilan dialogille eri kulttuurien välille ja laittaa pohtimaan sitä, millaisessa kulttuurisessa ympäristössä ja yhteisöissä itse elää. Se tarkoittaa myös omien taidenäkemyksien ja opetustapojen kyseenalaistamista.

Taide mahdollistaa hetkiä, joissa ikävät ja stressaavat asiat ja ajatukset eivät ole keskiössä vaan läsnä on luovuus, mielikuvituksen maailmat ja vuorovaikutus toisiin, omaan itseen ja omaan kehoon. Kaipainen (2023) sanoittaakin ajatuksen hyvin haastattelussaan:

Sirkuksessa on se kiva puoli, mikä muutenkin on kaikissa esittävässä taiteissa, se tekeminen vie mennessään, sun on vaikea keskittyä mihinkään muuhun enää, et en osaa kieltä, en tunne ihmisiä, ei kun mun pitää keskittyä nyt tähän. (Kaipainen 2023)

Uskon, että taiteen tuominen osaksi vastaanottokeskuksen elämää parantaa asukkaiden henkistä ja fyysistä hyvinvointia.

Opinnäytetyötä tehdessäni leikki nousi vahvasti esille taiteellista työskentelyä tukevana työvälineenä. Leikki ja taide kulkevat yhdessä taiteen tekemisessä, ne ruokkivat toisiaan ja mahdollistavat maailman tutkimisen uusista näkökulmista. Vielä korostetusti silloin, kun käytössä ei ole yhteistä kieltä. Leikki on vuorovaikutusta, huumoria, iloa ja yhteyden etsimistä ja löytymistä. Opettaessa monikulttuurista ryhmää sanallisen ohjeistuksen rinnalle nousee entistä suurempaan osaan läsnäolo, halu ymmärtää ja tulla ymmärretyksi sekä kuvat, ilmeet, eleet, katse ja mallin näyttäminen, vain muutaman mainitakseni. Uskon, että taito ymmärtää toista ei ole kiinni yhteisestä kielestä tai kielitaidosta vaan halusta ja asenteesta kohdata toinen tasavertaisesti ja taidosta pystyä asettumaan hänen asemaansa. Taide antaa mahdollisuuden jakaa omia tunteitaan ja ajatuksiaan, kun sanat eivät siihen riitä tai niitä ei ole. Esimerkiksi maalamalla ja piirtämällä voimme kuvittaa ja kertoa itsestämme värein ja muodoin, musiikin avulla voimme luoda rytmillisiä tunnelmia, jotka kuvastavat tunteitamme ja ajatuksiamme, liikkeellä voimme purkaa energiaa kehostamme, fyysistää ajatuksiamme, ja esiintymällä voimme ilmentää ympäröiviä ilmiöitä ja tapahtumia sekä kehollistaa tunteitamme.

Siitä huolimatta, että opinnäytetyön aiheena oli taiteen opettaminen ilman yhteistä kieltä, olivat eri kielet vahvasti kuitenkin läsnä osana opetusta, ja tunnit olivat täynnä puheensorinaa. Ohjaamissani taidetyöpajoissa vastaanottokeskuksessa kielen opettaminen ei ollut opetuksen keskiössä, mutta se oli luonteva osa toimintaa. Lisäksi prosessin edetessä huomasin, että osallistujat tarttuivat suomen kielen opetteluun mieluusti, joten lisäsin kielellisten elementtien tuomista osaksi tunteja erilaisten kuvien kautta ja valitsemalla kielen oppimista rikastuttavia harjoitteita. Koin, että kiinnostus toisen puhumaa kieltä kohtaan on tapa luoda yhteyttä ja osoittaa arvostusta. Yhdyn myös ajatukseen, että kielen oppiminen ei ole mitään irrallista ja asioiden ulkoa opettelua, vaan juuri tarinoiden ja leikin avulla kielitaito kehittyy huomaamatta (Puhakka 2014, 195). Sama ajatus koskee taiteen opettamista ja taidetta osana yhteiskuntaa ja oppimista. Taiteen tekeminen ja taiteellinen työskentely ei tapahdu irrallaan muusta maailmasta, vaan se ilmentää ihmisyyttä, ajatuksiamme ja tunteitamme. Taide voi toimia lisäksi oppimisen välineenä, se voi laajentaa ja syventää oppimista, toimia muistin tukena ja auttaa konkretisoimaan asioita ja ilmiöitä.

Jatkokehittäisin työskentelyäni tuomalla kielenopetusta vielä vahvemmasi osaksi taidetyöpajoja lisäämällä entisestään toiminnallisia ja luovia harjoitteita, joiden avulla olisi mahdollista vahvistaa suomen kielen oppimista ja toisaalta osallistujien oman äidinkielen integroimista ja molemminpuolista oppimista osaksi taideopetusta. Tulevaisuudessa työskentelisin vastaanottokeskuksiin sijoittuvissa taidepajoissa työparin kanssa, joka mahdollistaisi myös isompien osallistujamäärien hallitsemisen, vanhempien aktivoimisen entistä enemmän osaksi toimintaa sekä henkilökohtaisemman kohtaamisen jokaisen osallistujan kanssa.

Toivon tämän opinnäytetyön lisäävän omalta osaltaan innostusta, rohkeutta ja ennakkoluulotonta asennetta lähteä suunnittelemaan taidetoimintaa osallistujille, joiden kanssa ei jaa yhteistä kieltä tai ryhmälle, joka koostuu eri kieliä puhuvista jäsenistä.

Lähteet

- Andersson, L. 2022. Laadukas ja kattava taidekasvatus on myös todella iso tasa-arvokysymys. Taideyliopisto: taidekasvatuksen ja -koulutuksen visio 2030 julkaisuseminaari. Viitattu 10.10.2023
<https://www.uniarts.fi/artikkelit/puheenvuorot/opetusministeri-li-andersson-laadukas-ja-kattava-taidekasvatus-on-myos-todella-iso-tasa-arvokysymys/>
- Catalano, T., Ganesan, U., Barbici-Wagner, A., Reeves, J., Leonard, A. & Wessels, S. 2021. Dance as dialog: A metaphor analysis on the development of interculturality through arts and community-based learning with preservice teachers and a local refugee community. Science Direct. Viitattu 12.12.2023.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0742051X21000937?via%3Dihub>
- Correa, A. & Zambrano, T. 2003. Pääkirjoitus: Haaveilun voima. Ruskeat tytöt. Viitattu 18.12.2023. <https://www.ruskeattytot.fi/pkirjoitus-haaveilun-voima>
- Euroopan parlamentti 2023. Pakolaiset ja muuttoliike Euroopassa: tietoja ja tilastoja. Viitattu 16.3.2024.
<https://www.europarl.europa.eu/topics/fi/article/20170629STO78630/pakolaiset-ja-muuttoliike-euroopassa-tietoja-ja-tilastoja>
- Heikkinen, H. & Jyrkämä, J. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Hannu L. T. Heikkinen, Rauno Huttunen & Pentti Moilanen (toim.) Siinä tutkija missä tekijä – Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena Kustannus, 25–62.
- Jokikokko, K. 2002. Interkulttuurinen kompetenssi apuna kulttuurien kohdatessa. Teoksessa Rauni Räsänen, Katri Jokikokko, Maria-Liisa Järvelä & Tanja Lamminmäki-Kärkkäinen (toim.) Interkulttuurinen opettajankoulutus – Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla. Oulu: Oulun yliopisto. Viitattu 14.11.2023. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514268075.pdf>, 86–91.
- Karppinen, S.; Ruokonen I. & Uusikylä, K. 2005. Taidon ja taiteen luova voima, Kirjoituksia 9-12 -vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatuksesta. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Kiviniemi, K. 1999. Toimintatutkimus yhteisöllisenä prosessina. Teoksessa Hannu L. T. Heikkinen, Rauno Huttunen & Pentti Moilanen (toim.) Siinä tutkija missä tekijä – Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena Kustannus, 63–83.
- Korhonen, P. 2014. Soveltavasta teatterista ja teatterilähtöisistä menetelmistä – mitä tänään ajattelin. Teoksessa Pekka Korhonen & Raija Airaksinen (toim.) Hyvä hankaus 2.0. Helsinki: Taideyliopisto 13–30.
- Kaikkonen, M.; Pesonen, H.; Mäkipää, P. & Kontu E. 2022. Vaativa tuki taidekasvatuksessa. Teoksessa Inkeri Ruokonen (toim.) Ilmaisun ilo, Käsikirja

0-8 -vuotiaiden taito- ja taidekasvatukseen. 2. painos. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, 267–277.

Kauppila, R. A. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Keuruu: Otavan kirjapaino oy.

Korpela S. & Nyyssölä A. 2016. Monikielisen lapsiryhmän ohjaaminen: opas kommunikoinnin tueksi. Opinnäytetyö Metropolia AMK. Viitattu 12.12.2023. <https://www.theseus.fi/handle/10024/116910>.

Laki kotoutumisen edistämisestä (2010). Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010. Haettu 10.10.2023.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>.

Luona 2023. Luonan vastaanottopalvelut. Viitattu 13.11.2023.

<https://luona.fi/vastaanottopalveluiden-neuvonta>

Malchiodi, C. A. 2010. Taideterapian käsikirja. Unipress Suomi.

Manner metsä, S. 2018. Enemmän musiikkia, vähemmän puhetta!: Varhaisiän musiikkikasvatusta ilman opettajan ja osallistujien yhteistä kielitaitoa.

Opinnäytetyö Jyväskylän AMK. Viitattu 10.11.2023.

<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018060412480>

Pelastakaa lapset 2023. Lapsiystävällinen tila vastaanottokeskuksessa. Viitattu 10.11.2023. <https://www.pelastakaalapset.fi/wp-content/uploads/2023/07/lapsiystavallinen-tila-vastaanottokeskuksessa-pelastakaa-lapset.pdf>

Pollari, J. & Koppinen M.-L. 2011. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen. PS Kustannus Opetus 2000. Juva: Bookwell Oy

Puhakka, K-M. 2014. Draamatyöskentelyä maahanmuuttajien suomen kielen opetuksessa ja kotouttamisessa. Teoksessa Pekka Korhonen & Raija Airaksinen (toim.) Hyvä hankaus 2.0. Helsinki: Taideyliopisto 193–202.

Pääjoki, T. 2004. Taide kulttuurisena kohtaamispaikkana taidekasvatuksessa. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Viitattu 15.11.2023

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13418/9513919978.pdf>, 11-12.

Sallinen, S. 2019. Kehokoodi – sanattoman viestinnän opas. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Sisäministeriö 2023. Turvapaikanhakijat ja pakolaiset. Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan. Viitattu 10.10.2023.

<https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>

STAKES – Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Oppaita 56. Viitattu 13.11.2023. Gummerus Kirjapaino Oy Saarijärvi.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelma_Varhaiskasv.pdf?sequence=1

Suomen Punainen Risti 2016. Työryhmä Saana Korpela ja Anni Nyyslä. Monikielisen lapsiryhmän ohjaaminen – vinkkejä ohjaajille. Viitattu 12.12.2023. https://rednet.punainenristi.fi/system/files/page/SPR_Opas%20vapaaehtoisille_Lapsiryhm%C3%A4nohjaamiseenA4.pdf

Säljö, R. 2001. Oppimiskäytännöt: sosiokulttuurinen näkökulma. 2. uudistettu painos. Helsinki: Robert Säljö ja Werner Söderström Osakeyhtiö.

Tarr, J. & Thomas, G. 2000. Inclusive education and the arts. Teoksessa Mary Kear & Gloria Callaway (toim.) Improving teaching and learning in the arts. Lontoo: Falmer Press, 133–148.

Tilastokeskus 2023. Maahanmuuttajat väestössä. Viitattu 12.10.2023. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>

UNHCR 2023. Figures at a Glance. Viitattu 10.10.2023. <https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-are/figures-glance>

UNICEF. Lasten oikeuksien sopimus. Viitattu 10.11.2023. <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimus-tiivistettya/>

Haastattelut

Kaipiainen, Leo 2023. Sosiaalisen sirkuksen ohjaaja ja koordinaattori. Sirkus Magenta. Haastattelu: Helsinki 05.04.2023. Haastattelija Marjukka Myllyntaus.

Vilander, Jenni 2023. Taideohjaaja. Haastattelu: Espoo 10.05.2023. Haastattelija Marjukka Myllyntaus.

Wikström, Jonna 2023. Teatteriohjaaja. Haastattelu: Helsinki 28.03.2023. Haastattelija Marjukka Myllyntaus.

Liitteet

Liite 1: Taidetyöpajan mainos suomeksi

**Tervetuloa
perheiden
taidepajaan**

**KUTSUN TEIDÄT PERHEENÄ
(VANHEMPI + LAPSI/LAPSET)
LUOVAAN YHDESSÄOLOON!
NÄHDÄÄN LUOKASSA 1 A**

**TIISTAINA 16.5.
TIISTAINA 23.5.
TORSTAINA 25.5.
TIISTAINA 30.5.
TORSTAINA 1.6.**

KELLO 15-16

**LUVASSA VAIHTUVIA TAIDEPUIHIA
KUTEN ASKARTELUA, LIKETTÄ JA
TEATTERIA SEKÄ YHDESSÄOLOA JA
LEIKKIÄ. SYDÄMELLISESTI Tervetuloa!**

**TERVEISIN,
MARJUKKA**

**TYÖPAJAT TOTEUTETAAN OSANA
YAMK-OPINTOJANI.**

Liite 2: Taidetyöpajan mainos englanniksi

**Welcome to
the family
art workshop**

**YOU AND YOUR FAMILY
(PARENT/S + CHILD/CHILDREN)
ARE WELCOME TO PARTICIPATE IN MY
ART WORKSHOP. LET'S MEET UP IN THE
CLASSROOM 1A**

**TUESDAY 16.5.
TUESDAY 23.5.
THURSDAY 25.5.
TUESDAY 30.5.
THURSDAY 1.6.**

FROM 3 PM TO 4 PM

**LET'S DO SOME ARTS, THEATER
AND DANCING TOGETHER,
PLAY AND HAVE FUN!**

**I HOPE TO SEE YOU SOON
-MARJUKKA**

**I AM DOING THE ART WORKSHOPS
AS PART OF MY MASTER'S THESIS.**

Liite 3: Haastattelukysymykset

1. Aluksi olisi kiva kuulla sinusta ja koulutustaustastasi.
2. Millaisissa opetustilanteissa ja produktioissa tms. olet ollut mukana, jossa yhteinen kieli on puuttunut tai se on ollut rajoittunutta?
3. Mitä haasteita olet kohdannut tällaisissa opetustilanteissa?
4. Miten yhteisen kielen puuttuminen/ verbaaliset haasteet ovat näkyneet taiteen tekemisessä, osallistujissa entä lopputuloksessa?
5. Miten tällaiset opetustilanteet on ratkaistu?
6. Miten olette tutustuneet toisiinne?
7. Miten suunnittelet ja valmistaudut tämän tyyppisiin opetustilanteisiin? Poikkeako se jotenkin niiden opetustilanteiden suunnittelusta, jossa verbaaliseen ilmaisuun voi täysin tukeutua?
8. Mitä tällaisen tunnin suunnittelussa pitää mielestäsi ottaa huomioon (tarvikkeet, tuntirakenne, ohjeiden anto tms)?
9. Mitä uusia toimintatapoja ja oivalluksia on syntynyt näiden kohtaamisten kautta sinulle? Entä alalle?
10. Mitä uusia toimintatapoja tai työskentelykulttuuria toivot kentälle?
11. Oletko saanut koulutusta / koulutautunut itse kohtaamaan ja opettamaan eri taustoista tulevia ihmisiä? Millaiselle koulutukselle koet itse tarvetta?
12. Mitä vinkkejä haluat antaa henkilölle, joka tulee työskentelemään esimerkiksi turvapaikanhakijoiden kanssa tai muiden henkilöiden kanssa, joiden kesken hän ei jaa yhteistä kieltä?